10

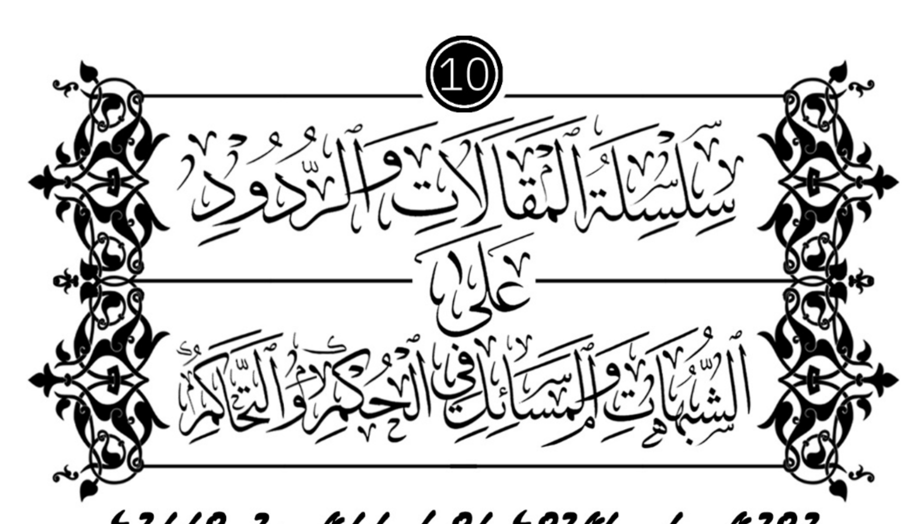
سِلسِلَةُ المَقالاتِ والرُّدُودِ
عَلى
الشُّبهاتِ والمَسائِلِ في الحُكمِ والتَّحاكُمِ

ޙުކުމާއި ތަޙާކުމާ ބެހޭ ޝުބުހާތަކާއި މަސްއަލަތަކަށް
ރައްދުދީފައިވާ ލިޔުންތަކުގެ ސިލްސިލާ

اللّٰه ގެ ޙުކުމް ފިޔަވައި އެހެން ޙުކުމަކުން ޙުކުމްކުރުން ކުފުރެއްކަމާއި ދީނުން ބޭރުކޮށްލާ
ކުފުރުތަކުގެ ތަފްޞީލު ދަލީލުތަކާއެކު ޝަރީޢަތުގެ ބަޔާން

ލިޔުއްވީ
صمّاد الأثري
ބަހަށް ތަރުޖަމާކުރީ

މަރުކަޒުލް ފުރްސާން
مركز الفرسان

[illegible]

الله ގެ [illegible]

[illegible]

صمّاد الأثري

[illegible]

مركز الفرسان

މަރުކަޒުލް ފުރުސާން

މިޤޫވަން ޖަވާރާދީ

މިޤޫވުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ރެގޮޔުގަދި

ނަޞޭޙަތް ނަހަރާތުން ޤުޔުރުންވަނީ

އެންމެހާ މުސްލިމުންގެ ވައްޒަން

ހުޅުވައިދެވިގެންނެވެ.

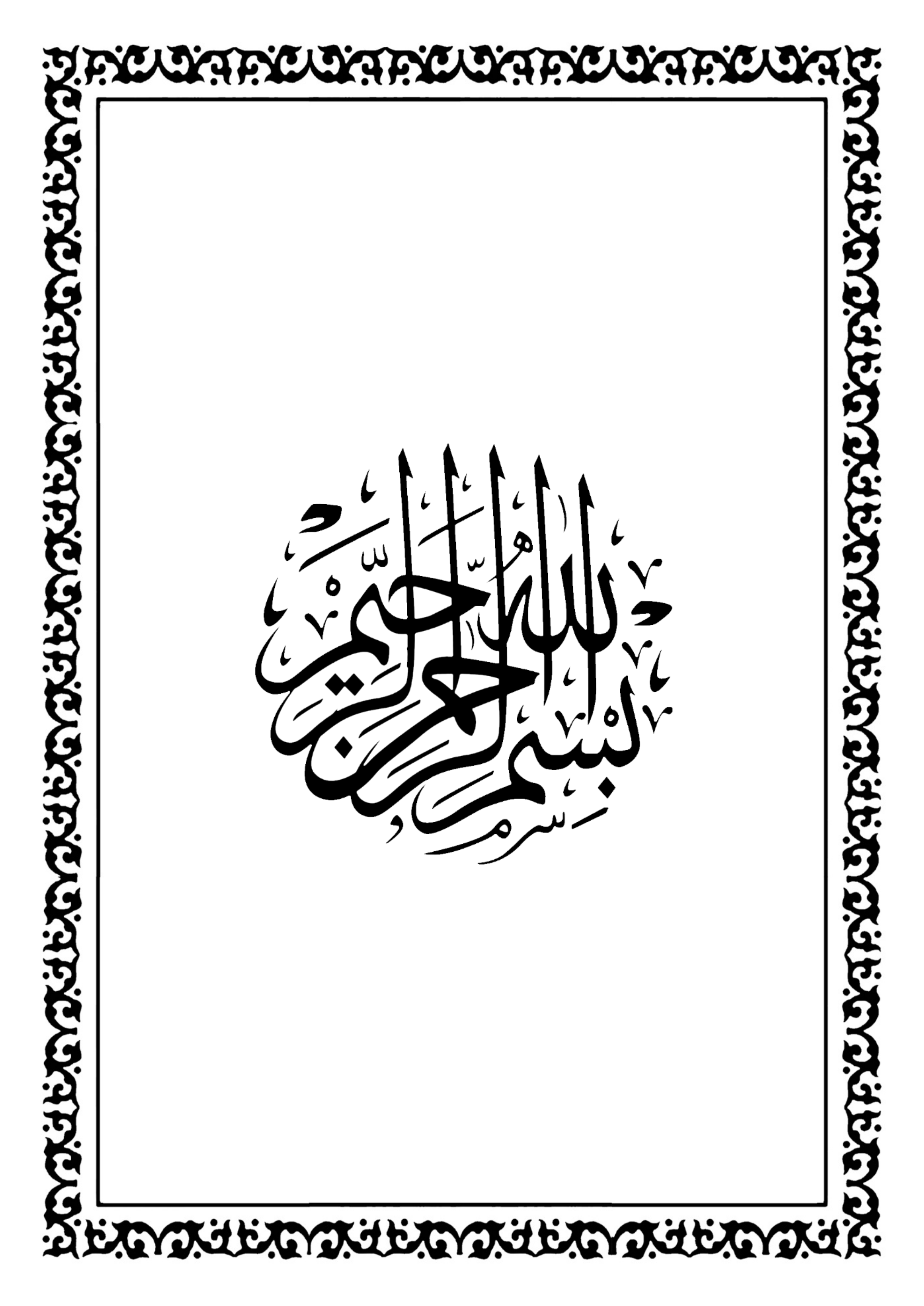
އެހެނަސް އެއި މިޤޫގަދާ އެއްވެސް

އެއްޗަކަށް ބަދަލުކުރުމެއް ޔަގާނެއް

ގެނައުމެއް ނުވާނެއެވެ.

- ކުރުނި ޝަބާބް -

2025މ - 1446ހ

بسم الله الرحمن الرحيم

ފެށުން

الحمد لله، والصلاة والسلام على من لا نبي بعده، وعلى آله وصحبه ومن والاه،

وبعد:

ﷲ ތަޢާލާއަށް ޙަމްދު ހިނގާފައިވާ ހުކުމުގެ ބާބު، ހުކުމްއާއި ދީން ފަސޭހަކަމުގައި
ހިފެހެއްޓުމަކީ ހިމާޔަތްކުރުމާއި ޢަމަލުކުރުމުގެ ހިތްވަރާއި ކުރިއަރައިގަތުން އަދި
ޝަރީޢަތުގެ ޝުބުހާތަކާ ދުރުވެގެންނެވެ. އެގޮތުން ﷲ ތަޢާލާއަށް ޓަކައި
ހިނގާފައިވާ ހުކުމުގެ އެކި ބާވަތްތަކުގެ ކުރުކޮށް ބަޔާންކޮށްދިނުމަށް، އަދި މަސައްކަތް
ކުރެވިފައިވާ ދީނުގެ ބަޔާންތަކުގެ މަސްއަލަތަކާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބު ދިނުމަށްޓަކައި
ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ބައެއް ދަލީލުތަކުން، އަދި ސަލަފުން މަސައްކަތްކުރައްވާފައިވާ ބަސްތަކާ
ކުރެވިފައިވާ އިޖުތިހާދުތަކުގެ ބަރަކަތުން ބަޔާންކޮށްދެއްވި ކުރުކޮށް އަދި ފުރިހަމަ ބަޔާނެއް،
ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ހަމައެކަނި ޙަވާލުވެފައިވާ ޙުކުމްތަކެވެ. އެކަން މަޝްހޫރުވާ ފަދައިން
ފާހަގަކުރެވިފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ ޙުކުމް ދަލީލުތައް ކުރުކޮށްދީފައެވެ. އެގޮތުން
ދަލީލުން ޖުމްލަ އެހެން ޝަރީޢަތާއި، ބަސްބުނުން ޝަރީޢަތުގެ 65 ވަނަ
ބާބުގެ އިޚްތިލާފު ހުކުމްތަކުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ކަމަށް ރިވާކުރެވިފައިވާ
ރިވާޔަތްތަކުން އެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه
وسلم ގެ ޙަދީޘްތަކުގެ ހިމެނޭ ބަޔާންތަކުން، އެކަމަށް ނިސްބަތްވެގެން ހުކުމްތަކުގައި
ޢަމަލުކުރުމަށް އަދި ތަބާވުމަށް މުސްލިމުންގެ ވާޖިބެވެ. ދީން ހުކުމްތަކުގައި
އުސޫލުތަކާ މިހާރު ބަރަކާތްލެއްވި ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަމަށެވެ.

ޒަވާރިޤު މުއްރާޒުންނާއި އެމީހުންގެ އަސަރުކުރަނޭ ޤިހުލާއި ތިބި މީހުން
ބުންޏެވެ: "ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ހުކުރުދުވަސް ނުބުރުނުން މީހާގެ
ބޯ ހުމަރުގުޅާނު ކަނޑާލައިފުލުން މިލައްސަލަ ނުހަނު ސާފުފަގުން ޖަސްލިޔ.
الله 7 އުޅޭ ކަމީން ބޮޑުއިތުރުވި ހުކުމްބައް ބޮޑުތުރާލަން ޤާނޫނުހަދާ،
މިސްބަހުންގެ ދައުލަތް އެކޮޅިއަބް ތެޖިމުހުރާ އެއީ ހުޅެ ހުރުހުމުގައި
ބުނެގެން ދުރުޖިން އޮމުވާތަނި"...
ބުއްދިބައް ސަލާމަތްކަމާ، މިޤާނުތުންގެ ވާހަކަ ގޮސް ނިމޭ ހިސާބަށް
އެއީއެވެ. އެމީހުންނަށް ހިބަދަލު ބުއްޖިބައް ފުރަހަނަސް، ރާމާދުވާތު
އިރުދުއްހިލަސް؛ އެމީހުން އުނދަގޫނި އެހެން ވާދީއެއްގައިއެވެ.
އަމިއްތުއަން މިހިނީ އެއްކަހަލައި، މިގެންނަ ރިވާޔަތާ، އަނުއްހުދޫޅުން ހިނީ
އެއްކަމެވެސް ވަހިހުރަން ނުނުގެ، ފުނުއުރުމުއަބް ނުނުބަވެސް ފާހަގަކުރަން
ނުނުގެ ވަރުމުދުނުނެވެ. ބަދު الله ތައާލާ ހަޤް އުޅެއި ހަދުސް ދަމީން
ބާވައިދުއްވި އެނުމު ބޮޑުވެގެންވާ އަސްލުހިޔާ އިހުސާނުކަމާއި ހަޤީޤަތުއެވެ. الله
ތައާލާ 7 އުޅޭ ދަމީން ބާވައިދުއްވާ، އެހެރާނުގެ ނަރުހަހައް ތާއަބުދުން
ވާޖިބުހުރުއްވި ބޮޑު ހުރުނުން ހާރުދުއިވާ މިހުންގެ ތެރެއަށް އެގެ ތެރެއިން
ވެރަން ސިފަތައް ހަދުނުވާ ބޮޑުހާ ކަނުއަޅާ، އެއީ ދީނުން ބޮރުވޭ ގުދުހަރާއި
ހާ ހުއްދަވެ، ހައިވަނޫޒާއި، ވާރުތަވިގާއި މިހިނަ ހަނުހަނަ ބާރިރުގެގަނުވާ
ދުރަތުއްދު ހާދުރަނުހަދިގައި ހުހުވާހަނަ الله ގެ ދައުލަތަން ބަސްބަނުދަހަ ވިރު
ބޮޑުގެނުވާ އަނިދާއަޔަ ހަބާހުއްދުވާ!؟

اللہ ގެ މައްޗަށް ޢިލްމެއްނެތި ބަސްބުނުމާމެދު ތިބާ ބިރުވެރިވާށެވެ!

اللہ ތަޢާލާގެ އާޔަތްތަކާއި، އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބަސްފުޅުތަކުގައި އެކަލާނގެ މުރާދުކުރެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް އަމިއްލައަށް މާނަކޮށް ތައުވީލުކޮށްގެން اللہ ގެ ދީނަށް ނިސްބަތްކޮށް އެކަލާނގެ މައްޗަށް ބުހުތާނު ހެދުމާމެދު ރައްކާތެރިވާށެވެ! اللہ ތަޢާލާ ބޮޑު ކުފުރުއްވެރިކަމުގައި ކަނޑައަޅުއްވާ ކަމެއް، އެއީ ދީނުން ބޭރުވާ ކުފުރުއްވެރިކަމުގައި ކަނޑައެޅުމީ اللہ ގެ މައްޗަށް ބަސްބުނުމެވެ. އެކަލާނގެ މައްޗަށް ބަސްބުނުމީ اللہ ގެ ޙައްޤާ ގަދަފަދަކަންތައްތަކެވެ. اللہ ގެ މައްޗަށް ބަސްބުނުން، އެކަލާނގެ މަޝްވަރާގެ ދަރުމަތިވާ ޙިކުމަތް އެކަލާނގެ ޙުކުމް ނުކުރުމާ ގޮތަކަށް ބޭނުން ޙިކުމަތް اللہ ވަޙީކުރުއްވާ ޝަރީޢަތުގެ!؟

(أَكُنْتَ بِي عَالِمًا، أَكُنْتَ عَلَى مَا فِي يَدِي قَادِرًا اذْهَبُوا بِهِ إِلَى النَّارِ. قَالَ: فَوَالَّذِي نَفْسُ أَبِي الْقَاسِمِ بِيَدِهِ، لَتَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَوْبَقَتْ دُنْيَاهُ وَآخِرَتَه) [1]

މާނައީ: "ތިމަންއިލާހު (ކަންމައި ކުރައްވާނީތޯއޭ) ކަލޭ މާބޮޑަށް ދަނެގެންވިއްޔޭތޯ!؟ ކަލޭއަށް ތިމަންއިލާހުގެ އަތްމުދުލުގައި އޮތްކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވިއްޔޭތޯ!؟ މިނާ ގޮވައިގެން ނަރަކައަށް ދާށެވެ!" ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ހަލަފުކުރައްވައިފައެވެ: "އަބުލް ޤާސިމުގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމު ވިދާޅުވެފައެވެ!

[1] مسند أحمد: 8292، سنن أبي داود: 4901

އޭނާގެ ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތް ބަރުބާދުވެ ހަލާކުވެގެންދިޔަ ބަސްބަހެއް އޭނާ ބުނެފިއެވެ!" މިއެވެ.

އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ:

(مَنْ ذَا الَّذِي يَتَأَلَّى عَلَيَّ أَنْ لَا أَغْفِرَ لِفُلَانٍ، فَإِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لِفُلَانٍ، وَأَحْبَطْتُ عَمَلَكَ)[2]

މާނައީ: "ތިމަންއިލާހު މިވެނި އެވެނި މީހަކަށް ފާފަ ނުފުއްސަވާނޭކަމަށް ތިމަންއިލާހުގެ މައްޗަށް ހުވާކުރީ ގަދަބަސް ބުނަނީ ކާކުހެއްޔެވެ!؟ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންއިލާހު އޭނާއަށް ފުއްސަވައިފީމެވެ. އަދި ކަލޭގެ ޢަމަލުތައް ބާޠިލުކުރައްވައިފީމެވެ." މިއެވެ.

ﷲ ގެ ހުކުމާ ހިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމާ، އަމުރުކުރުން ބަސްދީފުރުމާ މިހާ ﷲ ގެ ރައްދުވެން އަޚަރިގެމީހާ ކާފަރުވާނެކަމަށް ބުނާއިރު؛ ބަލަ ހުދު ކާފަރުކުރުން އޭގެ ޢާމުގޮތުން އެއީ ﷲ ގެ ޙައްޤެކެވެ. ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ކާފަރުވާނެކަމަށް ކަނޑައެޅުމާ ކަމެއްގައި ކާފަރުކުރާ މީހާ އެކަށީ ﷲ ގެ ޙައްޤުގައި ޢަދަބުވެރިގެންނުވާއެވެ.

---

[2] صحيح مسلم: 2621

* ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(فلهذا كان أهل العلم والسنة لا يكفّرون من خالفهم، وإن كان ذلك المخالف يكفرهم، لأن الكفر حكم شرعي فليس للإنسان أن يعاقب بمثله، كمن كذب عليك وزنى بأهلك؛ ليس لك أن تكذب عليه وتزني بأهله، لأن الكذب والزنا حرام لحق الله. وكذلك التكفير حق لله فلا يكفر إلا من كفره الله ورسوله) [3]

މާނައަކީ: "މިހެންވީ އިލްމާއި ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން، އެމީހުންނާ ޚިލާފުވާ ބަޔަކު ކާފިރެއް ނުކުރައްވައެވެ. އެއީ ޚިލާފުވާ މީހުން އެމީހުން ކާފިރުކުރިޔަސްވެސްއެވެ. އެހެނީ ކާފިރުކަމީ ޝަރުޢީ ޙުކުމެކެވެ. އިންސާނާ ބަދަލުހިފުމުގެ ގޮތުން ހަމަ އެފަދައިން އިޢުތިބާރުތަކުގެ ހައްގެއް އެހެނަކަށް ނުވެއެވެ. އެއީ ތިބާގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދާ، އަދި ތިބާގެ އަހުލުވެރިންނާ ޒިނޭކުރާ މީހާއާމެދު ތިބާ އޭނާގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދާ، އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނާ ޒިނޭކުރުމުގެ ހައްގެއް ތިބާއަށް ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ ދޮގުހެދުމާއި ޒިނޭކުރުމީ ﷲ ގެ ހައްގެއްކަމުގައި ހަރާމްވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެފަދައިން ކާފިރުކުރުމަކީވެސް ﷲ ގެ ހައްގެކެވެ. އެހެންކަމުން ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ކާފިރުކުރެއްވި މީހަކު ކާފިރު ނުކުރެވޭނެއެވެ."

[3] الاستغاثة في الرد على البكري: ١/252

އެހެންކަމުން ތިމާމީހާ ހިތަށްވާ ރުޚުސަތަށް ޝާޛުތަށް ދުވުއްޓިއަށް، އަދި ތިމާމީހާއަށް ހިތަށްވާ ގޮތްދުވުއްޓި އަނިޔާކުރުމަށް، އަދި ތިމާމީހާއަށް ފެންނަ ގޮތަކަށް ހިތަށްވާ ނުބައިވެގެންދިޔައަށް އޭނާގެ ވައްކަން ﷲ ގެ ބަސްފުޅުތަކާއި ރަސޫލާގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލާ އިސްލާމް ބަޔާންކުރައްވާ އެކަލާނގެ ކަމަށްވާތީ. ﷲ އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރައްވާ ގޮތް ދޫކޮށް މުޖުތަހިދުގެ ބަހަށް ކަނޑައެޅުން ނިންމާ ކަމެއްނޫނެވެ. އޭގެ ވަކީ ދަލީލަކީ ބަޔާނުން، އަދި އެކަލާނގެ މުރާދުކުރައްވި ގޮތް އިސްލާމް ބަޔާން އެނގިވަޑައިގަތުމާ ސުވާލުކުރުމާއި ތަޤުލީދުކުރުމުގެ ޙުކުމް ކަނޑައެޅިގެން ދޭ ދީނުގެ ޙުކުމްތަކެވެ.

ﷲ ބަޔާންކުރެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ބުނުންތަކުގެ މައްސަލަގައި އޭގެ ކުޑަ ކުރިކަމާއި، އޭގެ ޢާއްމުވި ދީނުން ބޮޑުވާ ކަމަށްދެއްވައި އެކަން ނުވާކަން އަޤީދާއިން އުއްމަތުގެ ސަލަފުންގެ ބަސްތަކާއި އިޖްމާޢުންނަ ބަޔާންވެގެންނެވެ. އަހުލު ބިދުޢަތުގެ ބަސް ކަލާމު ސިފަކުރުމުގައި ބިދުޢަ ސިފަތަކަން ރުޤްޔާވެރިން ހައްޤުވެ. އަދި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތާއި، އަހުލުކަމުން އިޖްމާޢުގެދުވަހާއި، ޝަރުޢުކުރުމަޔާ ކުބައިކަމާއި، ޝިރުކު ބަދަލުކުރުމަކަށްވާތީ ކަން ބުނެފައިކަމުގައި ކަން އުސޫލުކަން ކުރީކަތަކަން އިތުރުވާނީގެ ބަޔާނާކަން ބަޔާންކުރުއްވިޢަޤީދާ. އޭގެ ހަރަކާތުން ބައިނާޚަތައި ފުރުސަތުކަސަކަ ޢަރާބާ ދުވާލު ބަރަކާތް ޙަޤީޤަތުގައި އިބްލީސްގެ ފޮނުއްވި ގޮތުން ބަޔާންކުރެއްވުމުގެ ސިފައެއް، އެހެން ޙުކުމްތަކާއި ބަދަލުކުރުމަށް.

ގާނޫނުހަދީއާ، އަނެއްކަހަލަ 7 އުޅުމުތަކުން ބާވައިދުއްލި ޝަރީޢަތާ ވަށްދަރު އާ ޝަރީޢަތެއް ގެނައުމާ ބުނު އަނބުރާ ފަހިވަރުވަރަކުން ނިންމާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ.

އަދި الله ގެ ދީނުގައި އުޞޫލުތަކާ މައްޗަށް ބަސްބުނުން އަދިއްޔަ ފުރުމާއި ވިސްނުމަކުން **އެކަލާނގެ 7 އުޅު މަތިން ބާވައިދުއްލި ބަޔާނެއް ޢަޤީދާއާ ޚިލާފުވާ**، އެކަލާނގެ ބައްދުވެރިވަން އަރައިގަންނަން ބަސްބުނާ މިހިސަ މިހާރުވެ.

*** އިބްނުލް ޤައްޔިމް (751ހ) ވިދާޅުވެފައިވާ މިބަސްފުޅުތަކަށް ފިކުރުކޮށްބަލާލަމާ!**

(وأمّا القول على الله بلا علمٍ، فهو أشدُّ هذه المحرّمات تحريمًا، وأعظمها إثمًا. ولهذا ذُكر في المرتبة الرَّابعة من مراتب المحرَّمات التي اتّفقت عليها الشَّرائعُ والأديانُ، ولا تباح بحالٍ، بل لا تكون إلّا محرَّمةً، وليست كالميتة والدَّم ولحم الخنزير، الذي يباح في حالٍ دون حالٍ... ﴿وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾. فهذا أعظمُ المحرَّمات عند الله وأشدُّها إثمًا، فإنَّه يتضمَّن الكذبَ على الله، ونسبتَه إلى ما لا يليق به، وتغييرَ دينه وتبديلَه، ونفيَ ما أثبته وإثباتَ ما نفاه، وتحقيقَ ما أبطله وإبطالَ ما أحقَّه، وعداوةَ من والاه وموالاةَ من عاداه، وحبَّ ما أبغضه وبغضَ ما أحبّه، ووصفَه بما لا يليق به في ذاته وصفاته وأقواله وأفعاله. فليس في أجناس المحرَّمات أعظَمُ عند الله منه ولا أشدُّ إثمًا، وهو أصلُ الشِّرك والكفر، وعليه أُسِّست البدعُ

والضَّلالاتُ، فكلُّ بدعةٍ مُضلَّةٍ في الدِّين أساسُها القولُ على الله تعالى بلا علمٍ. ولهذا اشتدَّ نكيرُ السَّلف والأئمّة لها، وصاحوا بأهلها من أقطار الأرض، وحذَّروا فتنتَهم أشدَّ التَّحذير، وبالغوا في ذلك ما لم يبالغوا مثلَه في إنكار الفواحش والظُّلم والعدوان؛ إذ مضرَّةُ البدع وهدمُها للدِّين ومنافاتُها له أشدُّ. وقد أنكر تعالى على من نسب إلى دينه تحليلَ شيءٍ أو تحريمَه من عنده، بلا برهانٍ من الله، فقال: ﴿وَلَا تَقُولُواْ لِمَا تَصِفُ أَلۡسِنَتُكُمُ ٱلۡكَذِبَ هَٰذَا حَلَٰلٞ وَهَٰذَا حَرَامٞ لِّتَفۡتَرُواْ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ لَا يُفۡلِحُونَ 116 مَتَٰعٞ قَلِيلٞ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ﴾. فكيف بمن نسب إلى أوصافه ما لم يصِفْ به نفسَه، أو نفى عنه منها ما وصَف به نفسَه؟ قال بعض السَّلَف: ليحذر أحدكم أن يقول: أحلَّ الله كذا أو حرَّم الله كذا، فيقول الله له: كذبتَ، لم أُحِلَّ هذا، ولم أُحرِّم هذا. يعني التَّحليل والتَّحريم بالرَّأي المجرَّد، بلا برهانٍ من الله ورسوله...) [4]

މާނައީ: "ދެންގަރަ އިޖުތިހާދުންނި الله ގެ މައްޗަށް ބުހުތާނުން ދަންނަވާލުވެ! ތިޔަ އެދެ މިބާވަތު ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ބަޔާންކަން ގަތުވެގެންވާ، އަދި އެންމެ ހުވަފެނިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަންތައްތަކެވެ. މިހެންވީ ޝަރީޢަތްތަކާއި ދީނުތަކުގެ އެކަންތަކާއި މައްޗަށް އިއްތިފާޤުވި ބަޔާވެ

[4] مدارج السالكين: 1/572_573

ކަންތަކުގެ ހަޤީޤަތަކީ ދަރަޖާގައި އެކަންތައް ފިލުވައިލެވުނެވެ. އެއްވެސް
ބާރުއަޅައި އެކަން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. ކިއުއްވާ، އެކަންތައް ބަރާބަރުވެގެން
މެނުވީ ނުވެއެވެ. މުޖުތަމަޢާއި، ތާރީޚާއި، ޤުރުއާން ފަތަވައިން ބައެއް ބާރުއަޅައި
ހުއްދަވެފައި އަންނަބައި ބާރުއަޅައި ހުއްދަ ނުވާ ކަންތައްގެތެރެއިން އެކަން
ނުވެއެވެ..." އަދި ތިރިތަބައިޔާނުން އެނގިގެންނުވާ ކަންތައްތައްގެ ވާހަކައިން
الله ގެ މައްޗަށް ބަސްބުނުމެވެ." ފަހު މިއީ الله ގެ ބަޔާންކުރައްވައި އެނގޭ
ބާޒުވެގެންވާ ބަރާބަރު ކަންތައް، އަދި އެނގޭ ފާފަވެރިކަން ބޮޑު ކަންތަކަކެވެ.
އެހެނީ އެކަލުގައި އެކަށިގެންވާސިފަ الله ގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދަނުމާއި،
އެކަލާނގެއާ ޝަރީކްވެގެން ނުވާ ކަންތަކަކަށް ނިސްބަތްކުރުމާއި، އެކަލާނގެ
ދީން ތަޝްރީޢުކުރެއްވި ބަދަލުކުރުމާއި، އެކަލާނގެ ޘާބިތުކުރެއްވި ކަންތައް
ނަފީކުރުން އަދި އެކަލާނގެ ނަފީކުރެއްވި ކަންތައް ޘާބިތުކުރުމާއި، އެކަލާނގެ
ޘާބިތުކުރެއްވި ކަންކަން ހައްދުކުރުން އެކަލާނގެ ހައްދުކުރެއްވި ކަންކަން
ޘާބިތުކުރުމާއި، އެކަލާނގެ މަނާކުރެއްވި މިފަދަ ހިދާޔަތްތަކުގެ އަދި
އެކަލާނގެ ހިދާޔަތްތަކުގެފަރާތުންނެތި މިފަދަ ޘާބިތުކުރުމާއި، އެކަލާނގެ
ކާފިރުވެރިކަމާ ކަންތައްތަކާ ޝަރީޢަތް އަދި އެކަލާނގެ ޝަރީޢަތުގެ ވެރިކަމާ
ކަންތައްތަކާ ހަލާލްކުރުމާއި، އެކަލާނގެ ދީނުގެ ޝަރީޢަތްތަކާއި
ބަދަލުކުރުމުގެ އިސްލާމީ އެކަލާނގެ ހާއްޞަވެގެން ނުވާ ކަންތައްތަކަކީ ޚަރާމް
ޝަރީޢަތްކުރުމެވެ. ބަރަކާތްތެރިވެގެން ކަމެއް ހިޔަނި الله ގެ
ބަސްބުނުމުގައި (ނަބީއްޔާ) ބޮޑުތަކެއް، އަދި ފާފަވެރިކަން ގަދަފަތަކަށް
ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި މިއީ ޝިރުކާއި ކުފުރުގެތެރެ އަރާތެވެ. އަދި

ބިދުޢަތަކާއި މަގުފުރެދުންތަކުގެ ބިންގާ އުފެދިގެން މިއަދުގެ މުސްލިމުންނަށް. ހަމަ
ދީނުގައި މަގުފުރައްދިނުމަކީ ކަމުގެ ބިދުޢަތުގެ އަސާސެވެ: އިޖްތިހާދުން
ﷲ ތަޢާލާގެ މައްޗަށް ބަސްބުނުމެވެ. މިހެންވެ ސަލަފުންނާއި އިމާމުން
ބިދުޢަތް އުފައްދާ އިންސާނުން ކުށްވެރިކުރިއެވެ. އަދި ބިދުޢަ
އަހުލުއްސުންނަތާއި ޖަމާޢަތުގެ އިމާމުން ކަލާމުގައި ވިދާޅުވީ ތިޔަކަން
(އިންސާނުން ހަދާ) ދީނުގައި ކުރުމުގެ އިންސާފު ދީނުގެ ސުންނަތް
އިމާމުންގެ ތަޤުލީދުން އިންސާނުން ހަދާފައިވާ. އަދި ނަބިއްޔާ ކަލާމުގައި،
ނަބިއްޔާއި ސުންނަތް އިންސާފު ސުންނަތާއި އިންސާނުން ހަދާފައިވާ
ގޮތަށް ދީނުގައި ހަދާކަމެވެ. އަދި ބިދުޢަތް ދީނުގައި ހަދާ ކަމެއް
ޝަރީޢަތުން ދޫކޮށް ދީނާ ނުބެހޭ ކަމެއް. އަދި ބިދުޢަތާއި ދީން ނުހިނގާ އިންސާނުން
ދެކޮށް. ﷲ ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފަށް ދީނުގައި ހަދާ ކަންތައް
އެއީ ދީނުގެ ކަމެއް ކަމަށް ދައުވާކުރުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ މައްޗަށް ދޮގު ހެދުމެވެ، ނަބިއްޔާ
ބުނެއް ޝަރީޢަތުގައި ނެތް ކަމެއް ދީނުގައި ހަދާ ކަމެއް ސުންނަތާ ޚިލާފު ކަމެވެ
އިންސާނުން ހަދާ އިޖްތިހާދުވެސް. އަދި ދީނުގައި ހަދާ ކަމެވެ:

﴿وَلَا تَقُولُواْ لِمَا تَصِفُ أَلۡسِنَتُكُمُ ٱلۡكَذِبَ هَٰذَا حَلَٰلٞ وَهَٰذَا حَرَامٞ لِّتَفۡتَرُواْ
عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ لَا يُفۡلِحُونَ 116 مَتَٰعٞ
قَلِيلٞ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ﴾[النحل: 116-117]

މާނައީ: " ﷲ އާމެދު، ތިޔަބައިމީހުން ދޮގުހަދައިގެން ބުނާ، ތިޔަބައިމީހުންގެ
ދުލުން ސިފަކުރާ ތަކެތި ދޮގުގައި ހަލާލު މިއީ ހަރާމް އަދި މިއީ ހަލާލު

ހިތަބައިމިހުން ނުބޭނުންވެ! ހަމަހަމަކުރުން، الله އާއެވެ، ދެއްވަނީ ގަދަވެރިން

ނުދިނުންނަހަވެ. (އެއީ) ކުޅަދާކުޅަ ވަގުތީ އަޅާކިޔާ. އަދި އެއުޅުނުން

ވަންދަނިވި ބަދަލު ހުރިހެވެ."

ދެންފަހެ އެކަލާނގެ އަމިއްލަ ނަފްސުފުޅު ސިފަކުރައްވާފައި ނުވާ ކަމަކުން

އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުތަކުން ނިސްބަތްކޮށްދިނުން، ނުވަތަ އެކަލާނގެ ނަފްސުފުޅު

ސިފަކުރައްވާ ކަންތައްތަކުން ކަލާމު އެކަލާނގެއަށް ނަފީކުރާ މިހާރު ކަންތައް

އަދި ކަނޑައަޅައިދެއްވި!؟ ބަލައި ސަލަފުން ފިދާވެއްޖެ: ހިތަބައިމިހުންކުރު

މިހެން الله އެވަނީކަމާއި ބަރާބަރުކުރެއްވީ ނުވަތަ އެވަނީކަމާއި الله

ބަރާމުކުރެއްވީ ބުނެ، ދެން الله ޢަޒީޒާ އެނގޭއަށް "ކަލާ ހިތަބައިދީ ދަރީ،

ހިމަނައިދާނު މިކަން ބަރާބަރު ނުކުރެއްވުމާ، އަދި މިކަން ބަރާމުއެ

ނުކުރެއްވުމާ" ވަޒީފާއެއްވުމާއި ނަމަނަމަ ހިނދާދިހާ ސަލާމްވާނެވެ. އެބަހީ:

ހުސްއެކަނި އަމިއްލަ ދައުރަން ފުރުނުނީގޭތަން، الله އާއި އެކަލާނގެ

ދަސްލާގޭ ބަޝްދަރަބުން ބުދާނުއެންމި، ބަރާބަރުކަން ބަރާމުކުރުގެ

ވާހަކައެވެ..." މިއެވެ.

الله މިވަނި ކަލާމް ބޭޅު ކުޅުދައްކަވާގައި ކަނޑައެޅުއްވީ ބުނުންވެސްވަނީ

ހަމަ މިހުންނެވެ. ހުދާ ބުދުއަބަކާއި މަގުޅުދުރުން، އަދި ކިއްއޮބަ، ކުޅުދާއި

ޝިރުކުވެސް ފަޅައިގެން އަނބަނަ އަސްލުކުރެއްވުމާ الله ގެ މައްކަތަން

ބަސްބުނުމުގައި ގަދަދައްކާ ބައިވެރިންމާނަވެ! ނުދަރާކާބިރިކަން

ބޭޅުގެނެވިއެވެ.

ކޮންމެއަކަސް މިމުޤައްދިމާއަށް ފަހު، الله ތަޢާލާ 7 އުޞޫލުން ބާވައިލައްވާ،

އަދި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އުއްމަތަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ، އަދި

ޞަޙާބީން އުއްމަތަށް ދުރުކޮށްދެއްވި އަހުލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ ޢަޤީދާ

ބަދަލުކުރުން، އަދި الله ގެ ބުރުހާނު ބުރުހާނުތަކާ ކާފިރުންނާމެދު

ކަނޑައެޅުމުގެ ޝަރުޢު ބަދަލުކުރަން އުޅޭ ބިދުޢަތުވެރި ޚަވާރިޖުންނާއި އޭގެ

އަސަރުގައި ޖެހުނު މީހުން އެގޮތުން އުޅޭ މި ޝުބުހަ ބަޔާންކުރުމަށް

ޤިޔާސްތަކެވެ. الله ގެ ބަރަކާތުން ތައުފީޤާއި އެހީއަށް އެދެމެވެ:

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا﴾[النساء: 65]

މާނައީ: "އެހެންނޫނެކެވެ! ތިބާގެ ވެރި ރައްބު ގަސަމްކުރައްވާ ވަޙީކުރައްވަމެވެ. އެމީހުންގެ މެދުގައި ދެބަސްވާ ޚިލާފުތަކުގައިވާ ކަންކަމުގައި އެމީހުން ތިބާ ޙުކުމްވެރިއެއްކަމުގައި ހަދަން ތެދުވާ ހިނދަކު އެމީހުން އީމާންވާނެއެވެ. ދެން ތިބާ ނިންމާ ކަނޑައެޅުމުގައި އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގައި ދަތިކަމެއް ވާކަން އެމީހުން ނުދެކޭނެއެވެ. އަދި (ފުރިހަމަ) ބޯލަނބާ ކިޔަމަންވުމުން ކިޔަމަންވާނެއެވެ."

މިއާޔަތާމެދު އަދި މިއާޔަތުގައި ނަފީވެގެންވާ އީމާންކަމަކީ ކޮބައިކަމާމެދު ތަފްސީރުކުރުންވާނީ މުފައްސިރުން ނަޤުލުން ބަސްދީފައި އަލްއިމާމު އިބްނުލްޤައްޔިމްގެ ބުނުއްވާ ބަސް ފުޅުގައި ވަރަށް ފުރިހަމައިން ބަޔާންވެއެވެ. މިއާޔަތް އެގޮތަށް ބަލައިލުމުން

ސަބަބަކާމެދު އައިސްފައިވާ އެއް ޤައުލަކީ: އެއީ ކަޢުބުބްނު އަޝްރަފު
އާއި އަންސާރީންގެ ތެރެއިން މީހަކާ ހިނގާދިޔަ ދެބަސްވުމެއްގައި ނަބިއްޔާ
صلى الله عليه وسلم ކުރެއްވި ޙުކުމާމެދު އަންސާރީ މީހާ ރުޅިއައިސްގެން
އަދަބުކުޑަ ބަހެއް ބުނުމުން ބާވައިލެއްވުނު އާޔަތްކަރީމާއެވެ. އެއީ ބުޚާރީ
އާއި މުސްލިމުގައިވާ ގޮތުންނެވެ. އަނެއް ޤައުލަކީ: މިއާޔަތްކަރީމާ ބާވައިލެއްވުނީ
ކަޢުބު ބްނުލް އަޝްރަފްގެ ގާތަށް ޙުކުމް ހޯދަން ދިޔަ ޔަހޫދީއަކާއި މުނާފިޤަކާ
ދެމެދުގައިކަމަށެވެ. އަނެއް ޤައުލަކީ: އެއީ ޔަހޫދީއަކާއި މުނާފިޤުންގެ މީހެއް
ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ޙުކުމް ހޯދަން ގޮސް، ދެން
އެކަލޭގެފާނު ކުރެއްވި ޙުކުމާމެދު ނުރުހުންވުމުންކަމަށެވެ. މި ފަހުން
ބަޔާންކުރި ޤައުލުގެ މައްސަލަން ޙުކުމްކުރުމުގައިވެސް ހާދިސާ ދިމާލުކުރެވެއެވެ.

❖ އެމީހުން އަތްޕުޅަވާ، އައްޝަޢުބީގެ ފުރުން، ނިސްބަތް ބަޔާންކޮށް
ވިދާޅުވިކަމަށް ނަޤުލުކުރެވިފައިވާ ހަދީޘެކެވެ:

(إِن رجلا من الْمُنَافِقين كَانَ بَينه وَبَين رجل من الْيَهُود خُصُومَة؛ فَقَالَ الْيَهُودِيّ: انْطلق بِنَا إِلَى مُحَمَّد نختصم إِلَيْهِ. وَقَالَ الْمُنَافِق: بل إِلَى كَعْب ابْن الْأَشْرَف؛ وَهُوَ الطاغوت هَا هُنَا: فَأبى الْمُنَافِق أَن يخاصمه إِلَى النَّبِي، وأبى الْيَهُودِيّ إِلَّا أَن يخاصمه إِلَى النَّبِي؛ فاختصما إِلَى النَّبِي، فقضي لِلْيَهُودِيِّ، فَلَمَّا خرجا من عِنْده، قَالَ الْمُنَافِق: انْطلق بِنَا إِلَى عُمَر بْن الخَطَّاب أخاصمك إِلَيْهِ، فَأقبل مَعْهُ الْيَهُودِيّ؛ فدخلا على عمر، فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيّ: يَا عُمَر إِنِّي

اختصمت أَنَا وَهَذَا الرجل إِلَى مُحَمَّد؛ فَقضى لي عَلَيْهِ، فَلم يرض هَذَا بِقَضَائِهِ، وَزعم أَنَّهُ يخاصمني إِلَيْك، فَقَالَ عُمَر لِلْمُنَافِقِ: أَكَذَلِك؟ قَالَ: نعم، فَقَالَ: رويدكما؛ حتَّى أخرج إِلَيْكُمَا؛ فَدخل الْبَيْت فَاشْتَمَلَ على السَّيْف، ثُمَّ خرج إِلَى الْمُنَافِق فَضَربهُ حتَّى برد. وقال: هكذا أقضي بين من لم يرض بقضاء الله وقضاء رسوله. وهرب اليهودي، فنزلت هذه الآية وَقَالَ جِبْرِيلُ: إِنَّ عُمَرَ رضي الله عنه فَرَّقَ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ، فسمي الفاروق) [5]

މާނައީ: "މުނާފިޤުންގެ ތެރެއިން މީހަކާ، ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން މީހަކާ ދެމެދު ދެބަސްވެ އަރައިރުންވެއްޖެއެވެ. ދެން ޔަހޫދީމީހާ ބުނެފިއެވެ: "މުޙައްމަދުގެ ގާތަށް މައްސަލަ ހުށަހަޅައިގެން ހިނގާށެވެ." މުނާފިޤު މީހާ ބުނެފިއެވެ: "ކަޢުބަށް، ކަޢުބު ބްނު އަޝްރަފުގެ ގާތަށް ހިނގާށެވެ." -އެއީ މިއާޔަތުގައިވާ ޠާޣޫތެވެ.- ދެން މުނާފިޤުމީހާ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރިއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާގެ އަރިހަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް މެނުވީ ޔަހޫދީމީހާ ދެކޮޅުހެދިއެވެ. ދެން އެއިރުން ނަބިއްޔާގެ އަރިހަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެމައްސަލާގައި ނިޔާކަނޑައެޅުއްވި ޔަހޫދީމީހާގެ ކޮޅަށެވެ. ދެން އެއިރުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން

---

[5] تفسير القرآن لابن أبي زمنين: 1/372-373، تفسير الثعلبي: 10/453، أسباب النزول للواحدي: 1/162، تفسير البغوي: 2/242

ނިކަމެތިންދު މުސާފިރުވީމާ ބުނެފުޅުވިއެވެ: "ހުތުރު ބަސްތަކެއް ޝަރީޢަތާ ގާތަށް

ހިނގާށެވެ! އެއީ ކަލޭގެ ވައްސަލަމް ހަމަހަރާމެވެ." ދެން ހުރިހާ މީހާ

އެންމެހާ ދިޔައެވެ. އަދި ހުތުރުގެ އަރިހަށް އެދިވިހުން ވަރުވެ. ދެން

ހުރިހާ މީހާ އެކަހަލަ ބަސްތަކެއް އަރިހަށް ބުނެފުޅުވިއެވެ: "އާ ހުތުރުވެ! މީހާ

އާއި އަހަރެން މުޅިއުމުރުގެ ގާތަށް ވައްސަލަމް ހަމަހަރާމް ދިޔައީމާވެ. ދެން

މުޅިއުމުރު ވައްސަލަމް ނިޔާމި އެންމެހާ ދަރުވަރު އަހަރެންނާ އެއްކަލަރުވެ.

ދެން މީހާ އެތެރެގެ ބުރުދާތަކުން ނުކުރެވުނެވެ. އަދި އަހަރެންގެ ވައްސަލަމް

ހިފައިގެން ޝިބޭގެ ގާތަށް ދާނިކަމަށް ދާއިމަވާކުރިއެވެ." އެހެނދު ހުތުރު

އެމާޔާލާން ޝަރަޢިޔާއެވެ: "ނާހަމަ އަހަރެންހުރިތޯއެވެ!؟" އާދޭ ބުނެފުޅުވިއެވެ:

"އާދޭހެކޭ." އެކަހަލަ ބަސްތަކެއް ޝަރީޢަތާއެވެ: "އަހަރެން ނިކަންނަހަމަދުން

ކަހަލަން ދުޢާކުރުން ވަޒަނުކުރީ." ދެން އެކަހަލަ ބަސްތަކެއް ގާތަވަން

ވަދުވަޒައިގެން، ކަނޑުއްޔާ އެތެރެއަށް ރާ ފުރޭއްވާ، ދެން މުޅިއުމުރުގެ

ގާތަށް ނިކަމަވަޒައިގެން އާދޭ (ޖަރުވާ ބަރަކާތްފުރުސަތު) ފިނިވައިޖެއްސުން

ދޫކުރުން ތަޢާރަފިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: "ﷲ ގެ ނިޢުމަތާ އަދި

އެކަހަލަ ހަރަކާތާ ނިޢުމަތަށް ޝުކުރުއަދާ މިހާރުދު އަހަރެން

ނިޢުމަތަކީ ގެތެރޭ މިއެވެ." ދެން ހުރިހާ ކަހަލަ ފުރުޅު ހައްހަޅިއެވެ.

ދެން މިއަދު ބަޔާންފުޅުކުރެއްވެ. އަދި ޖަބުރުވާ ވިދާޅުވިއެވެ:

"ހަމަކަންބަހަން ބުނަބަ ބަރުގާއި ވަރަކަން ފުރަތާކަހަމަދުއިރުއެވެ."

ދެން އެކަހަލަ އަނބުރާގެ ނަގަދުފުލާ." މިއެވެ.

* އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި އިބާރާތްވެއެވެ:

(فجاء أهل المنافق، فشكا عمر إلى النبي صلى الله عليه وسلم، فسأل عمر عن قصته، فقال عمر: إنه رد حكمك يا رسول الله. فقال صلى الله عليه وسلم: أنت الفاروق)[6]

މާނައީ: "ދެން މުނާފިޤުމީހާގެ އަހުލުވެރިން އައިސް، ޢުމަރުގެފާނުގެ ޝަކުވާ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ކުރިއެވެ. ދެން އެވާހަކައާ ބެހޭގޮތުން ޢުމަރުގެފާނު އޭނާއާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭރުން ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އޭނާ ކަލޭގެފާނުގެ ޙުކުމް ރައްދުކުރީއެވެ!" ދެން ކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިބާއަކީ އަލްފާރޫޤެވެ." މިއެވެ.

އަލްކަލްބީގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި، އަދި ބައެއް މުފައްސިރުން ނަޤްލުކުރައްވާފައިވާ ބުނުމުގެ އަދި ރިވާޔަތްތަކުގައިވާ ސިޔާޤާއި ގުޅިގެންދެއެވެ. އެއީ އަބޫބަކުރުގެފާނުގެ އަރިހަށްވެސް އެދެމީހުން ޙުކުމްހޯދަން ދިޔަކަމަށެވެ:

(...فخرج وقال لخصمه: لا أرضى بحكمه، فذهبا إلى أبي بكر فقضى بينهما، فقال المنافق: لا أرضى، فذهبا إلى عمر فوصفا له جميع ما فعلا، فقال لهما: اصبرا حتى أقضي حاجة في منزلي ثم أخرج فأحكم بينكما، فدخل وأخذ

---

[6] التفسير البسيط: 549/6

سيفه وخرج، فضرب المنافق حتى برد، وقال: هذا حكمي فيمن لم يرض بحكم رسول الله صلى الله عليه وسلم) [7]

މާނައީ: "ދެން މުނާފިޤުމީހާ ނިކުމެ އޭނާގެ ޚަޞްމުގެ ގާތުގައި ބުންޏެވެ: "އަހަރެން އެކަލޭގެފާނު (އެބަހީ: ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم) ގެ ޙުކުމަކަށް ނުރުހެއެވެ." ދެން އެދެމީހުން އަބޫބަކުރުގެ އަރިހަށް ދިޔުމުން އެކަލޭގެފާނުވެސް އެދެމީހުންގެ މެދުގައި ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ. ދެން މުނާފިޤުމީހާ ބުންޏެވެ: "އަހަރެންނެއް ނުރުހެމެވެ." ދެން އެދެމީހުން ޢުމަރުގެ އަރިހަށް ގޮސް، އެދެމީހުން ކުރި ހުރިހާ ކަމެއްގެ ވާހަކަ ކިޔާދިނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެދެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރެންގެ ގޭގެ ކަމެއްކޮށްލާފައި ދެން ނިކުމެ ކަލޭމެންގެ ދެމެދުގައި ގޮތްނިންމަންދެން ކެތްކޮށް މަޑުކޮށްލާށެވެ." ދެން އެކަލޭގެފާނު ގެއަށް ވަދެވަޑައިގެން، އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނޑި ހިއްޕަވައިގެން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި މުނާފިޤުކަލޭގެ (މަރުވެ ހަބަރުކުސްވެ) ފިނިވެއްޖެއުމަށް ދާންދެން ޖެއްސެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ: "الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޙުކުމަށް ނުރުހިއްޖެ މީހާއާމެދު އަހަރެންގެ ޙުކުމަކީ މިއެވެ." މިއެވެ.

---

[7] معاني القرآن للزجاج: 69/2، التفسير البسيط: 549/6، تفسير ابن عطية: 72/2

*** އިބްނު ވަހްބު އާއި، އިބްނު އަބީ ޙާތިމު އާއި، އިބްނު ކަޘީރު، އިބްނު ލަހީޢާގެ އަރިހުން، އަބުލް އަސްވަދު ރިވާޔަތްކުރައްވާފައިވެއެވެ:**

(اخْتَصَمَ رَجُلانِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَقَضَى بَيْنَهُمَا، فَقَالَ الَّذِي قَضَى عَلَيْهِ: رُدَّنَا إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: نَعَمْ، انْطَلِقَا إِلَى عُمَرَ، فَلَمَّا أَتَيَا عُمَرَ قَالَ الرَّجُلُ: يَا ابْنَ الْخَطَّابِ قَضَى لِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى هَذَا، فَقَالَ: رُدَّنَا إِلَى عُمَرَ فَرَدَّنَا إِلَيْكَ؛ قَالَ: كَذَلِكَ، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ عُمَرُ: مَكَانَكُمَا حَتَّى أَخْرُجَ إِلَيْكُمَا فَأَقْضِيَ بَيْنَكُمَا، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا، مُشْتَمِلا عَلَى سَيْفِهِ فَضَرَبَ الَّذِي قَالَ: رُدَّنَا إِلَى عُمَرَ فَقَتَلَهُ، وَأَدْبَرَ الآخَرُ فَارّاً إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَتَلَ عُمَرُ وَاللَّهِ صَاحِبِي وَلَوْ مَا أَنِّي أَعْجَزْتُهُ لَقَتَلَنِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: مَا كُنْتُ أظن أن يَجْتَرِئُ عُمَرُ عَلَى قَتْلِ مُؤْمِنَيْنِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى... فَهَدَرَ دَمَ ذَلِكَ الرَّجُلِ وَبَرِئَ عُمَرُ مِنْ قَتْلِهِ، فَكَرِهَ اللَّهُ أَنْ يَسُنَّ ذَلِكَ بَعْدُ) [8]

މާނައީ: "ދެ މީހަކު الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް މައްސަލަ ހުށަހަޅަން ދިޔައެވެ. ދެން އެކަށޭގޮތުން އެ ދެމީހުންގެ މެދުގައި ޙުކުމް ނިންމަވައިފިއެވެ. ދެން އެމީހާއާ ދެކޮޅަށް މައްސަލަ ނިންމުނު މީހާ ބުނެފިއެވެ: "އަހަރުމެން ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބުގެ އަރިހަށް

---

[8] تفسير ابن أبي حاتم: 3/994، تفسير ابن كثير: 2/351

ފޮނުވާދެއްވާށެވެ." ދެން الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންފުޅު ކުރެއްވިއެވެ: "އާންއެކެވެ. ޢުމަރުގެ އަރިހަށް ދާށެވެ." ދެން އެދުވަހުން ޢުމަރުގެ އަރިހަށް ދިޔަހިނދު އޭނާ ބުނެފިއެވެ: "އޭ ޚައްޠާބުގެ ދަރިކަލާއެވެ! ވިސްނާ ދެކޮޅަށް އަހަރެންނާ އެއްކޮޅަށް الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم މައްސަލަ ނިންމަވިއެވެ. ދެން ޢުމަރުގެ ގާތަށް ފޮނުވާދިނުމަށް އޭނާ ބުންޏެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަހަރުމެން ތިބޭގެ ގާތަށް ފޮނުއްވިއެވެ." ދެން ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ: "ހަމަ އަހަންނަށްތޯއެވެ؟" އޭނާ ބުންޏެވެ: "އާންއެކެވެ." ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ: "މިތަ ހުރިހާކަމެއް ދުވަހުން މިބޭނެވެ. އެއީ އަހަރެން ކަލޭމެން ދެމީހުންގެ ގާތަށް ނިކަމު ކަލޭމެންގެ މައްސަލަ ނިންމާދޭނެވެ." ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ކަސްދު ހިއްޖަވައިގެން އެދުވަހުގެ ގާތަށް ނިކުންނަވައިއެވެ. އަދި ޢުމަރުގެ ގާތަށް ފޮނުވާދީން ބުނި މީހާގެ ގައިގައި އެއީން ޙައްސަވާ ޒަރަރުކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި އަހަރަކު ފިލައި ރައްކާވެގެން الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ގޮސް ބުންޏެވެ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! الله ގަންދީ ބުނަމެވެ! ޢުމަރު އަހަރެންގެ އެކުވެރިޔާ މަރައިލިއެވެ. އަހަރެންވެސް (ފިލައި ރައްކާވެގެން) އޭނާގެ ކިބައިން ސަލާމަތްވުމަށް ޢަމާންދެއްވާށެވެ!" ދެން الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރައްވިއެވެ: "މުއުމިނުން ތިޔަބައި ޤަތުލުކުރާނެކަން ޢުމަރު ޝަރުޢީ ޙުކުމުން މިވަނީ ކަށަވަރުކުރެވިފައެވެ ހިފެހެއްޓުމަށް ރައްކާވެފައެވެ." ދެން الله ތަޢާލާ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި

އޭނާ (އެބަހީ: ޤަބުރުކަނޑުވަރުން މުނާފިޤުކަލާކަ) ގެ ބާ ބާރުމަރުޙަތަކަށްމިވެއެވެ.
އަދި ޢުމަރުގެފާނު އޭނާ ޤަބުރުކަނޑި ކަނޑުމުން ބަރީއަކަރުއްމިވެއެވެ. އަދި
އެގޮ ވަޙީން އެކަށް (އެބަހީ: ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބުރުމަތަށް
ނުކުރިގެން އަންނަ މިޔާ ޤަބުރުކަނޑުން) ސުންނަތްވެ ކަނޑައެޅިގެންވުމަށް
ﷲ ތަޢާލާ ނުކުރައްވާވިއެވެ." މިއެވެ.
މިރިވާޔަތްތަކަކީ ވަރަށް ބަލިކަރި، އަދި ސަނަދުގައި ބަލިކަރި މީހުން ހިމެނޭ
ރިވާޔަތްތަކެވެ. އެގޮތުން މުޙައްމަދު ބިން އައްސާއިބު އަލްކަލްބީއަކީ ބަދިޔާ
ނަގުން ދޫކޮށްލެވިފައިވާ މީހެކެވެ.

* އަބޫ ޙާތިމު (277ހ) އޭނާއާ ގޮތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ:

(محمد بن السائب الكلبي الناس مجتمعون على ترك حديثه لا يشتغل به هو
ذاهب الحديث.) [9]

މާނައީ: "މުޙައްމަދު ބިން އައްސާއިބު އަލްކަލްބީ، މީހުން މިސްކީނުކަންވަނީ
އޭނާގެ ބަދީޙު ދޫކޮށްލުމާމެދު އެއްބަސްވެ ޖަމާޢަތްވެފައިވެއެވެ.
އޭނާއާމެދު މަޝްޣޫލުވުމެއް ނެތެވެ. އޭނީ ބަދީޙު ފިލައިގެންހިނގައްޖެ
މީހެކެވެ." މިއެވެ.

[9] الجرح والتعديل لابن أبي حاتم: 271/7

* މުޢުތަމިރު ބްނު ސުލައިމާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާކުރައްވައެވެ:

(كان بالكوفة كذابان أحدهما الكلبي) [10]

މާނައީ: "ކޫފާގައި ދެ ކައްޛާބުން ވިއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެކަކަކީ އަލްކަލްބީއެވެ." މިއެވެ.

* އިބްނު ހިއްބާނު (354ހ) ގެންނެވިއެވެ:

(وضوح الْكَذِب فِيهِ أظهر من أَن يحْتَاج إِلَى الإغراق فِي وَصفه.) [11]

މާނައީ: "ސިފަކޮށްދޭން މާބޮޑަށް އުނގެނުމެއް ނުޖެހި، ދޮގުހެދުން ސާފުކޮށް އޭނާގެ ކަލްބީއަން ފާޑުކިޔުމަކަށް ބޭނުންނުވަނީއެވެ." މިއެވެ.

އަދި ހިއްމަ އަލްކަލްބީ އަޅުގަނޑަށް ބުނެދެއްވައިފައިވެއެވެ:

(قال لي أبو صالح: كل شيء حدثتك عن ابن عباس فهو كذب.) [12]

މާނައީ: "އަބޫ ޞާލިޙު އަހަރެންނަށް ބުނެފިއެވެ: އިބްނު ޢައްބާސްގެ ރިވާއިން އަހަރެން ކަލޭއަށް ރިވާކުރި ކޮންމެ އެއްޗެއް ހުސް ދޮގެވެ." މިއެވެ.

[10] الجرح والتعديل لابن أبي حاتم: 270/7

[11] الموضوعات لابن الجوزي: 214/1

[12] التاريخ الكبير للبخاري: 142/1

* ސުފްޔާނު އައްޘައުރީ (161ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(قال لي الكلبي: ما سمعته عني، عن أبي صالح، عن ابن عباس فهو كذب، فلا ترووه عني)[13]

މާނައީ: "އަލްކަލްބީ އަހަރެންގެ ގާތުގައި ބުނެދެއެވެ: "އަހަރެންގެ ކިބައިން، އަބޫ ޞާލިޙުގެ ފަރާތުން، އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން ތިބާ އަޑުއެހި ކޮންމެ އެއްޗެއް އެއީ ދޮގެވެ. ފަހެ އަހަރެންގެ ކިބައިން އެ އެއްޗެއް ރިވާ ނުކުރާށެވެ." މިއެވެ.

* އަލްކަލްބީގެ ތަފްސީރާމެދު އިމާމް އަޙްމަދު (241ހ) ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރުމުން ވިދާޅުވިއެވެ:

(مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ كَذِبٌ فَقِيلَ لَهُ: فَيَحِلُّ النَّظَرُ فِيهِ؟ قَالَ: لَا)[14]

މާނައީ: "އެ ފުރަތަމައިން ނިމުމާދެން ގޮސް ހުސް ދޮގެވެ." ދެންނެވުނެވެ: "ފަހެ އެއަށް ބެލުން ހުއްދަވާނެހެއްތޯ؟" ވިދާޅުވިއެވެ: "ނޫނެކެވެ." މިއެވެ.

* އިބްނު ޙަޖަރު (852ހ) ބަޔާންކުރިއެވެ:

(متهم بالكذب ورمي بالرفض)[15]

---

[13] المجروحين لابن حبان: 263/2

[14] تقريب التهذيب: 479/1

[15] الجامع لأخلاق الراوي: 1494

މާނައީ: "އޭނާއީ ދޮގުހަދާ ކަމަށް ތުހުމަތުކުރެވި، އަދި ރާފިޟީއެއްކަމަށްވެސް ތުހުމަތުކުރެވިގެންވާ މީހެކެވެ." މިއެވެ.

އެއަށްފަހު އަލްކަލްބީ އެމީހެއްގެ ކިބައިން ރިވާކުރި އަބޫ ޞާލިޙު ބާޛާމްއަކީވެސް ބަލިކަށި ރާވީއެކެވެ. އަދި ކައްޛާބެއްކަމަށްވެސް ތުހުމަތުކުރެވެއެވެ.

✱ އިބްނު ޙިއްބާނު (354ހ) ދެންނެވިއެވެ:

(يحدث عن ابن عباس ولم يسمع منه، تركه ابن سعيد القطان.)[16]

މާނައީ: "އޭނާ އިބްނު ޢައްބާސްގެ ކިބައިން ރިވާކުރުންދިޔައެވެ. އެއީ އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަޑުވެސް އޭނާ އަހާފައި ނުވާ ޙާލުއެވެ. އިބްނު ސަޢީދު އަލްޤައްޠާނު އޭނާ ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ." މިއެވެ.

✱ އިބްނުލް ޖައުޒީ (597ހ) ގެ ފޮތުގައި އަބޫ ޞާލިޙުއާ ބުނެފައިވެއެވެ:

(كُوفِي يحدث عَن ابْن عَبَّاس وَلم يسمع مِنْهُ ترك ابْن مهْدي حَدِيثه وَقَالَ النَّسَائِيّ ضَعِيف وَقَالَ ابْن عدي لَا أعلم أحدا من الْمُتَقَدّمين رضيه وَقَالَ أَبُو الْفَتْح الْأَزْدِيّ هُوَ كَذَّاب)[17]

މާނައީ: "ކޫފީއެކެވެ. އިބްނު ޢައްބާސްގެ ކިބައިން އަޑުއަހާފައި ނުވާ ޙާލު އޭނާ އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރުންދިޔައެވެ. އިބްނު މަހްދީ އޭނާގެ

---

[16] إكمال تهذيب الكمال: 498/1

[17] التاريخ الكبير لابن أبي خيثمة: 207/2

ބަދީޙު ދޫކޮށްލައްވިއެވެ. އަދި އައްނަސާއީ ވިދާޅުވިއެވެ: "ޘިޤަތު ނޫނެވެ." އިބްނު ޙިއްބާން ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަލްބީގެ ބާކިރުންގެ ތަޙަރީން އާދަވެސް އަޙާދީޘް ތަރުނާލާކުރު އަޚާޢަން ނުދަނެހެޅިފައެވެ." އަދި އަބޫ ޙާތިމް އައްރާޒީ ވިދާޅުވިއެވެ: "އަޙާދީޘް ދޫކޮށްލެވޭ ރާވީއެކެވެ." މިއެވެ. އަދި އަލްކަލްބީ އާއި އަބޫ ޞާލިޙު އާ ދެމެދުގައިވެސް އަނިޔާވެރިކަމުގެ ވައްކަން އަނިޔާވެރިކަން ގެނެވިއެވެ.

* ޢަލީ ބިން މަދީނީ (233ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(إذا روى عنه الكلبي فليس بشيء؛ لأن الكلبي يحدث به مرة عن رأيه، ومرة عن أبي صالح، ومرة عن أبي صالح عن ابن عَبَّاس) [18]

މާނައީ: "އަލްކަލްބީ އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން ރިވާކޮށްފިނަމަ އެއީ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ އަލްކަލްބީ ބައެއްފަހަރު އޭނާގެ އަމިއްލަ ރައުޔުން ޙަދީޘްކުރެއެވެ. އަނެއްބައި ފަހަރު އަބޫ ޞާލިޙުގެ ގާތުން ޙަދީޘްކުރެއެވެ. އަނެއްބައި ފަހަރު އަބޫ ޞާލިޙުގެ ގާތުން، އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުންނެވެ." މިއެވެ.

އެހެންކަމުން މިސަނަދުގައި ހަތަރު އިޙްތިމާލު ޖެހިގެންވެއެވެ. އަލްކަލްބީ އަޅި ދޮގުވެރި ދޫކޮށްލެވިފައިވާ މީހެއްކަމާއި، އަބޫ ޞާލިޙުގެ ބަލިކަށިކަމާއި، އަބޫ ޞާލިޙު އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން އަޑުއަހާފައި ނުވުމާއި،

[18] الضعفاء لابن الجوزي: 135/1

އަލްކަލްބީ އަބޫ ޞާލިހުގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްކުރެއްވާ އެއީ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނޫންކަމުގައިވެއެވެ.

ޢަޠިއްޔާ އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން އިމާމުން ބަޔާނުގައި އެއްބަސްވެވިފައިވާ ކުރުކުރު ދުސަ ކުރުކުރު އަޛާބު ބަލިކަށިކަން، އަދި ކިޔެއްވި އެއީ ދޮގުވެރި މުރުތީ އަޛާބުގެ ރިވާޔަތްތަކުން ބުނު ޢާލިމުން ... އެއީ ...

ދެން އެއާއެކު ރިވާވެފައިވާ ހުރި ރިވާޔަތްތަކުގައިވެސް ބަލިކަށިކަމާއި މުންކަރުކަން އެބައެވެ. އިބްނު ޙަޖަރު ބަލިކަށި ރާވީއެކެވެ.

* ޖިބުރީލު އަލައިހިސްސަލާމް ... ބަޔާންކުރުމެވެ:

(وأخرجه الطبري 9900 عن قتادة مرسلا بنحوه دون ذكر عجزه، أي دون ذكر عمر بن الخطاب وما قام به. وورد بنحوه عن عتبة بن ضمرة مرسلا كما في «تفسير ابن كثير» عند هذه الآية وكذا ذكره السيوطي في «الدر» (322/2) عن عتبة بن ضمرة ونسبه للحافظ دحيم في «تفسيره» . وأخرجه ابن أبي حاتم وابن مردويه عن طريق ابن لهيعة، عن أبي الأسود مرسلا كما في «الدر» (322/2) ، وقال الحافظ ابن كثير 533/1: وهذا مرسل غريب. وكذا أخرجه الحكيم الترمذي في «نوادر الأصول» عن مكحول مرسلا كما في «الدر» (323/2) .الخلاصة: أما ذكر جبريل وما قاله في عمر، فهو باطل

من وضع الكلبي، وأما قتل عمر للمنافق، فهو ضعيف أيضا، وأما أصل التحاكم من غير ذكر عمر وما بعده، فله شواهد تعضده) [19]

މާނައީ: "އައްޠަބަރީ: 9900 ގައި މުރްސަލްކޮށް ޤަތާދާގެ އަރިހުން، މިވާހަކައިގެ ފުރަ ބައި ރިވާޔަތްކުރެއްވުމުގައި ނެތީ ސާބިތުވެއެވެ. އެބަހީ: ޢުމަރު ބްނު ޚައްޠާބުގެ ވާހަކައާއި އެކަލޭގެފާނު ކުރެއްވި ކަންތައް ރިވާޔަތްކުރެއްވުމުގައި ނެތީއެވެ. އަދި އެކަމާގުޅިގެން ބުނާ ބަސް ސަފްޙާގެ އަރިހުންވެސް މުރްސަލްކޮށް އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި މުޖާހިދުގެ އިބްނު ކަޘީރުގެ ތަފްސީރުގައިވާ ގޮތުންނެވެ. އެފަދައިން އައްސުޔޫޠީގެ އައްދުއްރުގެ 322/2 ގައިވެސް ބުނާ ބަސް ސަފްޙާގެ އަރިހުން ރިވާޔަތްކުރެއްވުން، އަލްމިޞްބާޙު ޠަބަރާނީގެ ހަސަން ސަނަދަކުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. އަދި އިބްނު އަބީ ޙާތިމު އާއި އިބްނު މަރްދަވައިހި، އިބްނު ލަހީޢާގެ މަގުން، އަބުލް އަސްވަދުގެ އަރިހުން މުރްސަލްކޮށް ނަޤުލުވެއެވެ. އަދި އައްދުއްރު: 322/2 ގައިވާ ގޮތުންނެވެ. އަދި އަލްމިޞްބާޙު އިބްނު ކަޘީރު 533/1 ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ: "މިއީ ޟަޢީފު މުރްސަލު ރިވާޔަތެކެވެ." އެފަދައިން އައްޒުބައިރުގެ އައްޞަޙީޙައިނުގެ ސަނަދުތަކުން އުޞޫލުގައި މާބަޢުދުގެ އަރިހުން މުރްސަލްކޮށް ނަޤުލުވެއެވެ. އައްދުއްރުގެ 322/2 ގައިވާ ގޮތުންނެވެ. ޚުލާޞާއަކީ: ޤިއްޞާގެ ވާހަކަ އަދި ބުރަހާނުތަކުން ޤިއްޞާ ވިދާޅުވިކަމަށް ބަޔާންކުރެވިފައި އެކިރުކޮށް ހަދާފައިވާ ދޮގު ބޭރުގެ ބަޔާނެވެ. ދަންނަވާ ބުރަހާނުން މުނާފިޤުކަމާ ގުޅޭ ވާހަކަތަކުގެ ޢުމަރުގެ ޤަތުލުކުރެއްވުމެވެ

[19] تفسير البغوي: 1/655 -دار إحياء التراث، تحقيق عبد الرزاق المهدي

ވާހަކަ، ފަހަރު އެވެސްވަނީ ބަލިކަށިވެގެންނެވެ. ޢުމަރުގެ ވާހަކައާ އޭގެ ފަހުންވީ ކަންތައް ޒިކުރުކުރުއްވުމުގައި ބުނުއްވުމުން ދިމާ ވާހަކައިގެ އަބްސަލަތުން ބަލާއިރު އެއަށް ބާރުދޭ ޝަވާހިދުތަކެއްވެއެވެ." މިއެވެ.

* އަދި އިބްނު ކަޘީރު (774ހ) މިއަޘަރާމެދު ވިދާޅުވިއެވެ:

(ذِكْرُ سَبَبٍ آخَرَ غَرِيبٍ جِدًّا:... وَكَذَا رَوَاهُ ابْنُ مَرْدُويه مِنْ طَرِيقِ ابْنِ لَهِيعة، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ بِهِ. وَهُوَ أَثَرٌ غَرِيبٌ، وَهُوَ مُرْسَلٌ، وَابْنُ لَهِيعَةَ ضَعِيفٌ)[20]

މާނައީ: "ވަރަށްވެސް ޣަރީބު (އެކަނިރިވާވެގެންވާ) އެހެން ސަބަބެއް ޒިކުރުކުރުން... އެފަދައިން އިބްނު މަރްދުވައިހި، އިބްނު ލަހީޢާގެ މަގުން، އަބުލް އަސްވަދުގެ އަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ޣަރީބު އަޘަރެކެވެ. އަދި އެވަނީ މުރްސަލުވެގެންނެވެ. އަދި އިބްނު ލަހީޢާ އަކީ ބަލިކަށި ރާވިޔެއް ކަމުގައިވާތީއެވެ." މިއެވެ.

މިރިވާޔަތުގެ ސަނަދު ބާތިންވުމަށްފަހު، އަދި މިއީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފު ބުނެވުނުކަމުގެ މައްސަލަގައި ބަޔާންވެ ސާބިތުވެގެންވާ ވަޙީއާ ތަކުރާރު ނުގޮތުން އެއްވެސް އަޞްލެއް ނެތް ރިވާޔަތަކަށްވުރެ، މިރިވާޔަތަށް ބަލައިގަތުމަށް ދެވައި ފުރުޞަތުކުރާ ނުވެއެވެ. އެގޮތުން ބައެއް ޢިލްމުވެރިން މިއާޔަތް ބަލައިގަނެފައިވެއެވެ.

* ޝައިޚު ސުލައިމާން ބިން ޢަބްދުﷲ ބިން މުޙައްމަދު (1233ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

---

[20] تفسير ابن كثير: 2/351

(وبالجملة فهذه القصة مشهورة متداولة بين السلف والخلف تداولاً يغني عن الإسناد، ولها طرق كثيرة، ولا يضرها ضعف إسنادها.)[21]

މާނައީ: "ޖުމްލަކޮށް ބަލާއިރު، މިވާހަކައަކީ ސަލަފުންނާ ޚަލަފުންގެ މެދުގައި، އާދޭ ސަނަދަކަށް ބަލަންޖެހުމެއްނެތި ފުދިގެންވާވަރަށް ދައުރުވާ މަޝްހޫރު ވާހަކައެކެވެ. އަދި އޭގައި ގިނަ މަގުތަކެއްވެއެވެ. އެވާހަކައިގެ ސަނަދު ބަލިކަރުވެގެން ވުޖޫދުން ގެއްލިގެން ނުދެވެ." މިއެވެ.

ނަމަވެސް ކުރިން އިސްލާމީ އިމާމުންނާއި ސަލަފުންގެ ބަސްތަކުން ބަލާއިރު މަޝްހޫރުވެގެންވާ އަދި ސަނަދުތަކުން ބާރުދޭ ވާހަކައެކޭ ކަރުބު ބުނުމަކީ އަޝްޢަރުގެ ގޮތަށް ރަސޫލުﷲ ދަކުން ދިޔަ ވާހަކައާއި، ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބަސްފުޅަކަށް ނިސްބަތްކޮށްގެން އައިސް ފަދަ ވާހަކައެވެ.

މުޙައްޤިޤުން އާދޭ ޞަޙީޙްކުރެއްވުމުން އަސްލަށް އިބުލު ބަރާއާ އިސްލާމްދީނަ ބަހުރެއްގައިވާ ބައެއްކަމެވެ. އިބްނު ކަޘީރު އެރިވާޔަތަށްވުރެ ވިދާޅުވެ ބަސްފުޅުވެސް އިސްލާ ހިނގައެއްޖެއެވެ.

- އެއާއެކު އެރިވާޔަތްތަކާގައި ޞަރީޙަކަން ބަޔާންވި ފަދައިން، އޭރު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޙަދީޘްތަކުން ޞަރީޙަކަން ފާޅުކުރި މިފަދަ ކަމެއްކުރުމާ ބަރީއްޔާކަމެވެ. އަދި އެކަމަށް ފިލާވަޅު ބަސްފުޅުތަކުން ޖަހާފައިވާ ފާޅުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެންމެފަހު އެއްބަސްވުމުގެ ތަފްސީލުގައި

[21] تيسير العزيز الحميد: 1/496

ޙުކުމްގާތު އެނގޭ ކިބައިން އެބުނި އެއްޗެއް ތަކުރާރުކުރުމަށްވެސް އެންގިއެވެ. އެއީ الله ގެ ރަސޫލާގެ ޙުކުމްފުޅަށް އޭނާ ނުރުހި ދެކޮޅުހަދާކަން އެކަލޭގެފާނަށް ހާމަވެއްޖައުމުން ދާންދެނެވެ. އޭގައިވެއެވެ:

(فَقَالَ أعيدا عَليّ قصتكما فاعادا فَلَمَّا تبين لعمر رضي الله عنه أَن الْمُنَافِق رغب عَن قَضَاء الله وَقَضَاء رَسُوله حمل سَيْفه على ذؤابة الْمُنَافِق حَتَّى خالط كبده ثمَّ قَالَ هَكَذَا أَقْضِي بَين من لم يرض بِقَضَاء الله وَقَضَاء رَسُوله) [22]

ވާނީ: "ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަލޭމެން ދެމީހުންގެ ވާހަކަ އަލުން އެއްފަހަރު އަހަރެންނަށް ކިޔާދީބަލާށެވެ." ދެން އެދެމީހުން ކިޔާދިނެވެ. ދެންފަހެ الله ގެ ނިޔާކުރުމާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ނިޔާކުރުން އެދުނާގުޅީ ވީމާ ފުރަގަސްދީ އެނބުރިގެންދާކަން ޢުމަރު رضي الله عنه އަށް ބަޔާންވެ ޤާބިލިވިނދު އެދުނާޅުރީ ވީމާ ބޮލުން ފަޅައިގެންގޮސް މޭއާ ހަމައަށް ފޯރަންދެން އެކަލޭގެފާނު ކަނޑި ހިންގާލައްވައިފިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ: "الله ގެ ނިޔާކުރުމާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ނިޔާކުރުމަށް ނުރުހުން ވީމާއެކު އަހަރެން ނިޔާކަނޑައަޅާ ގޮތީ މިއެވެ."

އެނގިގެންވާ ފަދައިން، އަދި އަހަރުމެންނަށްވެސް ތަކުރާރުކޮށުން ބަޔާންކުރިފަދައިން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ޙުކުމްފުޅަށް އިންކާރުކޮށުން ދެކޮޅުހަދާ، ނުވަތަ ފުރައްސާރަކޮށް، ނުވަތަ ކުޑައިމީސްކޮށް ފާޑުކިޔާ، ނުވަތަ

[22] نوادر الأصول: 1/232

ނަފުރަތުތެރިވެ ޤަބޫލުނުކޮށް، ނުރުހުން ފާޅުކޮށްދި ވިހަކަ ދިނުން ބޭރުވެރިވުމާ ކާފިރުވެ. އެހެނީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ޙުކުމްކުރުމު ޤަބޫލުނުކޮށް، އަދި ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރުމާއި ފުރައްސާރަކުރުން ފާޅުކުރުން، ބޮޑުވުމުން ހަމައެކަނި الله ގެ ޙުކުމާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމަކީ އިޖުމާޢުން ބޭރު ކުފުރެވެ. ހަމަޔަގީން ދީނުގެ އެއްގޮތަކަށް ހިތާވެ ނުވެއެވެ. މިރިވާޔަތް ވާރިދުވެގެން ޙަދީޘްތަކުގައި އާޔަތް އިރުޝާދުކުރުން ނޫނީ މުގާރަނައިގައެވެ. އެއީ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޙުކުމްކުރު ޤަބޫލުނުކޮށް ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރުން، ނަފުރަތުތެރިވުމުގެ މައްސަލައެވެ.

*** އަލްވާޙިދީ (468ހ) ގެ ތަފްސީރުގައިވެއެވެ:**

(وقد أخبر الله تعالى أنه لا يتم إيمانهم حتى يعتقدوا وجوب المراجعة في خصوماتهم وتحكيمه والرضا بحكمه من غير ضيق صدر ولا كراهة، وأن من تسخط حكم النبي صلى الله عليه وسلم، وارتاب فيه أو عدل إلى غيره رغبة عنه، غير مسلم له، فهو كافر.) [23]

މާނައީ: "الله ތަޢާލާ ޚަބަރުދެއްވާފައިވެއެވެ. އެބަހީ: އެމީހުންގެ ދެބަސްވުންތަކުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ރުޖޫޢަވުން ވާޖިބުވެގެންވާކަން އިޢުތިޤާދުކުރުން، ޤަބޫލުކުރުން، އެކަލޭގެފާނުގެ ޙުކުމްކުރެއްވުމަށް، އަދި ހިތުގައި ދަތިކަމެއް އަދި ނުރުހުމެއްނެތި އެކަލޭގެފާނުގެ ޙުކުމްކުރެއްވުން ރުހިއެއްގަތުން ދޫކޮށްލުން އެމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެކަމަށެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ

---

[23] التفسير البسيط: 565/6

صلى الله عليه وسلم ގެ ޙުކުމްފުޅުތަކަށް ނުރުހުންވެ ޢިތިރާޒުކޮށް، އެއާދޭތެ ޝަރުޢީ ނުވަތަ އިސްލާމީ ޤާނޫނުތަކަށް ފާޑުކިޔާ މީހާ ކުފުރުވެރިއެއް ކަމުގައި، ބަލާ، އެއީ ބޭނުންވާ ބަލާ އެއްޗެއް ހުކުމްކުރުމަށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ފިޔަވައި ވަކި ގާނޫނެއް ބޭނުންކުރުމެވެ." މިއެވެ.

*** ޝައިޚު ސުލައިމާނު ބްނު ޢަބްދު الله (1233ހ) ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ ދަރުސް ލިބިގެންދެއެވެ:**

(وفيها أن من طعن في أحكام النبي صلى الله عليه وسلم أو في شيء من دينه قتل كهذا المنافق بل أولى.) [24]

މާނައީ: "މިއާޔަތްގައި އެވަނީ: ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޙުކުމްފުޅުތަކަށް ނުވަތަ އޭނާގެ ދީނުގެ ކޮންމެވެސް ކަމަކަށް ފާޑުކިޔާ މީހާ، މި މުނާފިޤު މީހާ ޤަތުލު، ބަލްކި އެއަށްވުރެ ހަމަޔަގީން ޤަތުލުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ." މިއެވެ.

*** އިބްނު ބައްޠާލު (449ހ) އޭނާގެ ދެންނެވިއްޔެވެ ބުޚާރީގައި ވިދާޅުވެއެވެ:**

(وقد وصف الله من اتهم الرسول فى قضاياه أنه غير مؤمن بقوله: ﴿فلا وربك لا يؤمنون﴾) [25]

---

[24] تيسير العزيز الحميد: 1/497

[25] شرح صحيح البخاري: 8/259

މާނައީ: "ރަސޫލާ ގޮސްނިންމަވާ ނިޔާމަތަކާ އެކަލޭގެފާނަށް (ރަސޫލާގެ ހަވާލުކޮށް އަނިޔާވެރިވިކަމަށް) ތަސްލީމްވުމާ ވިޔާއީ؛ މުއުމިނުން ނުވާނެކަމަށް الله ތަޢާލާވަނީ ހުވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: "އެހެންނަކުންނޫނެވެ! ފަހެ ތިބާގެ ވެރި ރައްބު ގަސަމުއާ ވަޙީކުރައްވާފައެވެ. އެމީހުން އީމާންވެއް ނުވާނެ..." ވިއެވެ.

* އަލްޖައްޞާޞް (370ހ) ގެ ފޮތުގައި އެއާޔަތާމެދު ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

(وَفِي هَذِهِ الْآيَةِ دَلَالَةٌ عَلَى أَنَّ مَنْ رَدَّ شَيْئًا مِنْ أَوَامِرِ اللَّهِ تَعَالَى أَوْ أَوَامِرِ رَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم فَهُوَ خَارِجٌ مِنْ الْإِسْلَامِ سَوَاءٌ رَدَّهُ مِنْ جِهَةِ الشَّكِّ فِيهِ أَوْ مِنْ جِهَةِ تَرْكِ الْقَبُولِ وَالِامْتِنَاعِ مِنْ التَّسْلِيمِ) [26]

މާނައީ: "الله ތަޢާލާ އަމުރުފުޅުން ނުވަތަ އެކަލޭގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަމުރުފުޅުން ކަމެއް ރައްދުކުރި މީހާ އިސްލާމްކަމުން ބޭރުވެގެންވާ މީހެއްކަމަށް މިއާޔަތުގައި ދަލީލުހުރެއެވެ. އެއީ އެކަމާމެދު ޝައްކުކުރުމުގެން ނުވަތަ ގަބޫލުކުރުން ދޫކޮށްލާ، ބޯލަނބާ ކިޔަމަންވުމުން މަނާވެގެންވާ ގޮތުން އެކަމުގައި ރައްދުކުރިޔަސްވެއެވެ." ވިއެވެ.

* ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ އެއާޔަތާމެދު ވިދާޅުވެއެވެ:

(فَمَنْ لَمْ يَلْتَزِمْ تَحْكِيمَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ فَقَدْ أَقْسَمَ اللَّهُ بِنَفْسِهِ أَنَّهُ لَا يُؤْمِنُ، وَأَمَّا مَنْ كَانَ مُلْتَزِمًا لِحُكْمِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ بَاطِنًا وَظَاهِرًا، لَكِنْ عَصَى

[26] أحكام القرآن للجصاص: 268/2

وَاتَّبَعَ هَوَاهُ، فَهَذَا بِمَنْزِلَةِ أَمْثَالِهِ مِنَ الْعُصَاةِ. وَهَذِهِ الْآيَةُ مِمَّا يَحْتَجُّ بِهَا الْخَوَارِجُ عَلَى تَكْفِيرِ وُلَاةِ الْأَمْرِ الَّذِينَ لَا يَحْكُمُونَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ، ثُمَّ يَزْعُمُونَ أَنَّ اعْتِقَادَهُمْ هُوَ حُكْمُ اللَّهِ.)[27]

މާނައީ: "އަމީރުންގެ މެދުގައި ދެބަސްވުން އުފެދޭ ކަންކަމުގައި ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ރުޖޫޢުވުމުގައި އިލްތިޒާމުވާ (ވާޖިބުކުރަން ގަބޫލުކުރުން އިއްތިފާގުންނާ) މިއާ؛ ފަހެ ﷲ ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާފުޅު ގަސަމްދުވާ ހުވާކުރައްވާ އަންގަވާފައި އެވަނީ އެހާ އީމާން ނުވާކަމަށެވެ. ދެންފަހެ ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ހުކުމުގެން އެބަރުވުންނާއި ބޭރުވުންވެސް އިލްތިޒާމުވުމެއްނުކުރާ، އެކަމަކު އެހާ އުރެދި ނުކިޔަމަންތެރިވެ އަދި އަމިއްލަ އެދުމަށް ތަބާވެއްޖެނަމަ؛ ފަހެ މިހާވެސް މިސާލުގަ ފާފަވެރި އުރެދުންތެރިންގެ މަގާމުގައެވެ. މިއާޔަތަކީ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމްނުކުރާ ވެރިން ކާފިރުކުރުމަށް ޚަވާރިޖުން ނަގައިގެން ހުއްޖަތަ ދަޢުވާ އާޔަތްތަކެވެ. ދެން އެވަރިކުރުން އެކުރި އިއްތިފާގު (އެބަހީ: ﷲ ބާވައިލެއްވިގޮތަށް ހުކުމްނުކުރާ މީހާ ދީނުން ބޭރުވާ ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް ކުރި އިއްތިފާގު) އެއީ (އެކަމަކު މިހުންނަގޮތު) ﷲ ގެ ހުކުމްކުރާކަމަށް އެމީހުން ދަޢުވާކުރުމެވެ!"

އަދި އިސްލާމީދީނަ އެކިވާހަކަތަކުގައިވެސް: ﷲ ތަޢާލާ އާޔަތް ބާވައިލައްވާ، އެ މުނާފިގުންގެ ހާލުގު ފާޅުކުރައްވާ، އަދި ޢުމަރުގެފާނު ބަރީއަކުރައްވާ، އަދި

[27] منهاج السنة: 5/131

އޭގެ ފަހުން އެފަދައިން ޤަބޫލުކުރުން ކަނޑައެޅުމަށް އެކަލާނގެ ނުރުއްސެވިކަމެވެ. އެހާދިސާއާ ގުޅިގެން اللّٰه ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ:

﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعۡلَمُ ٱللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمۡ فَأَعۡرِضۡ عَنۡهُمۡ وَعِظۡهُمۡ وَقُل لَّهُمۡ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ قَوۡلَۢا بَلِيغٗا﴾[النساء: 63]

މާނައީ: "އެއުރެންނަކީ، އެއުރެންގެ ހިތްތެރޭގައިވާ ގޮތްތައް، اللّٰه ދެނެވޮޑިގެންވާ މީހުންނެވެ. ފަހެ، ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ކިބައިން މޫނު އަނބުރާލައްވާށެވެ. އަދި، އެއުރެންނަށް ވަޢުޡު ނަޞޭޙަތް ދެއްވާށެވެ! އަދި، އެއުރެންގެ ނަފްސުތަކާމެދު އަސަރުކުރާފަދަ ބަލާޣަތްތެރި ބަސްފުޅުތަކުން އެއުރެންނާ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާށެވެ!"

އެނިގެންވަނީ ބަޔަކީ ކުފުރުގެ ޢަމަލުތައް މުރުތައްދުވުމުން ވެއްޖެ މިހާ ޤަބޫލުކުރުމަކީ ދީނުގައި اللّٰه ކަނޑައެޅުއްވި ހައްދުތަކެވެ. އެހެންކަމުން އެކަލާނގެ އެކަމަށް ނުރުއްސެވުމުން އެއީ އޭގެ ޒާތުގައި އެ ހައްދުން ފައިބާ ކަމުގެ ނުރުހުން އެނގޭތީއެވެ.

* އިބްނު އަބީ ޒަމަނީން (399ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَعۡلَمُ ٱللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمۡ﴾ مِنَ الشّرك والنفاق ﴿فَأَعۡرِضۡ عَنۡهُمۡ﴾ فَلَا تقتلهم مَا جعلُوا يظهرون الْإِيمَان ﴿وَعِظۡهُمۡ وَقُل لَّهُمۡ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ قَوۡلَۢا بَلِيغٗا﴾ يَقُولُ لَهُم: إِن أظهرتم مَا فِي قُلُوبكُمْ قتلتكم.)[28]

[28] تفسير القرآن العزيز: 1/383_384

މާނައީ: "އެމީހުންނީ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ޝައްކާއި ނިފާޤު اللّٰه ތަޢާލާ ދެނެވޮޑިގެންނެވި މީހުންނެވެ. ފަހެ ތިބާ އެމީހުންނަށް ފުރަގަސްދެއްވާށެވެ. އެގޮތުން އެމީހުން އީމާންކަން ފާޅުކޮށްދެއްކުމާ ހިނދަކު އެމީހުން ޤަބޫލު ނުކުރާނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ވަޢުޡު ނަޞޭޙަތްދީ، އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ބަލާޣަތްތެރި ބަސް އިއްވާށެވެ. އެމީހުންގެ ގާތުގައި ބުނާށެވެ: ކަލޭމެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ އެއްޗެއް ކަލޭމެން ފާޅުކޮށްފިނަމަ ކަލޭމެން ޤަތުލުކޮށްލެވޭނެއެވެ." މިއެވެ.

އެމީހުން ބޭރުފުށުން އީމާންކަން ފާޅުކޮށްދެއްކުމާ ބާޠިނު ޤަލްބު ނުކުރުމާއި، އެމީހުންގެ ހިތުގައި ފޮރުވިފައިވާ ކުފުރާއި ނިފާޤު ހާމަކަމުގައި ފާޅުކުރުމަށް ޤަތުލުކުރުމުގެ ތަހުދީދުކުރެއްވި اللّٰه ގެ ބުނުއްވާއި ޚިލާފަށް ބުނުއްވުމުގައި ނުވަތަ ހަދީޘް އާޔާ ޤާނޫނު މުރުތައްދުވުން ދީނުން ބޭރުވާ ކުފުރާއި ނިފާޤުކަމެވެ. އަދި އެއްކަލަ ހިތުގައިވާ ކުފުރާއި ނިފާޤުކަން، އަރާރުމުގެ ބުނުއްވުމުގެ ނުތަރުސްގާ ފާޅުވާ އިސްލާމްދީނުގެ ކަވައި ފާޅުކުރުމުގެ ތަޙުރީރުކުރެވިފައިވާ.

އަދި ބުނުއްވުން އެހެން ބައްލަވާށެވެ ސިފަވެގެންދަނީ، ޢައްޔާށެވެ ސިފަވެގެންދަނީ اللّٰه ގެ ބުނުއްވާ ޚިލާފަށް ބުނުއްވުން ޤަބޫލުނުކުރުމަކީ އެހެން ހަދީޘްތަކުން، ނުވަތަ މުޖުތަހިދުން، ނުވަތަ اللّٰه ގެ ބުނުއްވުން ނަފުރަތުކުރުމެވެ ނުބައި އިސްލާމް ނުކުރާ ހިނދަކު ދީނުން ބޭރުވާ ކަމެއް ބޭރުވެއްޖެ އަދި އިމާންކަމުގެ ފުރިހަމަކަން ގެއްލިގެންދާ އޮނިގަނޑާ ފުރިހަމަވެގެންވެއެވެ. އަދި ބޮޑު ބޭރުކަމެއް އިމާންކަމުގެ އަސާސް ގެއްލިގެންދިޔަ އެހެން އިސްލާމީ ޝަރުޢީ ބުނުއްވުން،

ދެކޮޅުވެރިޔާ އިންސާފު ކުރުމުން، ނުރުހި ނަފްރަތުގެ ރުޅިއައުމުންނެވެ.
އެފަދަ ކަމެއް ނުވި ﷲ ގެ ރުހުމާ ޚިލާފަށް ދުރުވުމުން، ނުވަތަ އެ ދުރުވު
ނުހައްދާ ވިޔަސް ކާފަރެއް ނުވާނެއެވެ. އެކަމަކު ފާފަވެރި އުޅޭބައެކެވެ.
އެކަން ބަދަލުވެގެންދާ އަހަރެއްކަލަނީ ﷲ ތަޢާލާގެ މުޢާމަލާއި އާޔަތި
ކުރިއަށްދިޔައީ ތަރުޖަމާކުރެވެ. އަދި އެންޓަރްޕްރައިސް ކުރިއަށް ބަދަލު
ތަރުޖަމާކުރެވުން ބަދަލުވެއްޖެ އާޔަތަކެވެ:

﴿وَإِن طَآئِفَتَانِ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ٱقۡتَتَلُواْ فَأَصۡلِحُواْ بَيۡنَهُمَاۖ فَإِنۢ بَغَتۡ إِحۡدَىٰهُمَا عَلَى ٱلۡأُخۡرَىٰ فَقَٰتِلُواْ ٱلَّتِي تَبۡغِي حَتَّىٰ تَفِيٓءَ إِلَىٰٓ أَمۡرِ ٱللَّهِۚ﴾[الحجرات: 9]

މާނައީ: "މުއުމިނުންގެ ދެބައިމީހުން ތަޅައިފޮޅައިގަނެފިނަމަ، ފަހެ، އެ
ދެބައިމީހުންގެ ދެމެދު މެދުބައިވެރިވެ ޞުލްޙަ ކުރައްވާށެވެ! އޭގެތެރެއިން
އެއްބަޔަކު އަނެއްބައިގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިވެ އަރައިގަންނައިފިނަމަ، އެ
ބަޣާވާތްކުރި މީހުން ﷲ ގެ އަމުރުން އަނބުރާ
ރުޖޫޢަވުމަށްދާންދެން އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރާށެވެ!"

* އައްސުއްދީ (127ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(فَاقْتَتَلُوا بِالْأَيْدِي وَالنِّعَالِ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَجَاءَ لِيُصْلِحَ بَيْنَهُمْ، فَنَزَلَ الْقُرْآنُ ...قَالَ: تَبْغِي: لَا تَرْضَى بُصلْحِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، أَوْ بِقَضَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ") [29]

[29] تفسير الطبري: 360/21

މާނައީ: "...ދެމީހުން އެމީހުން އަމުރުންނާއި ކަމެއްގައިވާނަމަ ތަނާޒުޢުވެއްޖެއެވެ.
ދެން އެޚަބަރު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަށް ދޫކުރުން، އެމީހުންގެ
މުދުރަގައި ބެލެހެއްޓުމުގައިވެސް އައްޔަގައިވާން ތަކެއްދުވަސްވިއެވެ. ދީން ޤަބޫލުކުރުން
ބަވައިލުގެންދެވިއެވެ... ބަހުގޮތުގައި އަސިރާތަޤުރާ މީހުންގެ މުޖާހިދު: ﷲ ގެ
ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތަށް ނުވަތަ ﷲ ގެ ރަސޫލާ
ނިޔާކަނޑައަޅުއްވާ ނިންމަވާ ގޮތަށް ހުކުމަށް ދިޔުމެވެ." ވިއެވެ.

✱ ޤަތާދާ (117ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(ذُكِرَ لَنَا أَنَّهَا نَزَلَتْ فِي رَجُلَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَتْ بَيْنَهُمَا مُدَارَأَةٌ فِي حَقٍّ بَيْنَهُمَا، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِلْآخَرِ: لَآخُذَنَّهُ عَنْوَةً لِكَثْرَةِ عَشِيرَتِهِ، وَأَنَّ الْآخَرَ دَعَاهُ لِيُحَاكِمَهُ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَأَبَى أَنْ يَتْبَعَهُ، فَلَمْ يَزَلِ الْأَمْرُ حَتَّى تَدَافَعُوا، وَحَتَّى تَنَاوَلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا بِالْأَيْدِي وَالنِّعَالِ، وَلَمْ يَكُنْ قِتَالٌ بِالسُّيُوفِ، فَأَمَرَ اللَّهُ أَنْ تُقَاتَلَ حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ، كِتَابِ اللَّهِ، وَإِلَى حُكْمِ نَبِيِّهِ صلى الله عليه وسلم وَلَيْسَتْ كَمَا تَأَوَّلَهَا أَهْلُ الشُّبُهَاتِ، وَأَهْلُ الْبِدَعِ، وَأَهْلُ الْفِرَاءِ عَلَى اللَّهِ وَعَلَى كِتَابِهِ، أَنَّهُ الْمُؤْمِنُ يَحِلُّ لَكَ قَتْلُهُ، فَوَاللَّهِ لَقَدْ عَظَّمَ اللَّهُ حُرْمَةَ الْمُؤْمِنِ حَتَّى نَهَاكَ أَنْ تَظُنَّ بِأَخِيكَ إِلَّا خَيْرًا)[30]

---

[30] تفسير الطبري: 361/21

މާނައީ: "އަހަރުމެންނަށް ދިރާސާކުރުމުގައިވާ ގޮތުގައި އެހާތަށް ބާވައިލެއްވީ
އަންސާރުންގެ ތެރެއިން ތޫބާވަލާ މެދުގައިއެވެ. އެދޫބާވަލުންގެ ދުމުދުގައިވާ
ބައެއްޖާހިލު އަދައިކުރުންތުމުގައި ވިއެވެ. ދެން އެތަނުން އެކަކު އަންނަކަން
ބުނެފިއެވެ: "ދީނަކީ ނަޞީހަތް އުޅަރުދޫ ނަގާހުރިތޯވެ." އެއީ އޮނަގެ
ކޮބައިތޯގެ މީހުން ދެކެވޭއާދަމީއެވެ. ދެން އަންނަނި އިތުރުގައި ﷲ ގެ
ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ބުނުމީ ހަދަން ދިރުމުން
ކިޔާފައެވެ. ދެން އެހާ އެކަމުގައި ބޭއަރުކުން ދީނަކީ ރުހިވެރިއެވެ. ދެން އަހަން
ކަންތައް ޝުޢޫރު، އެއްބަޔަކު އަންނައަރަބުން ކާބޫލުގެން، އެއްބަޔަކު
އަންނައަރަބު އަޑުއިވުނު ބާވަތުން ގެރަން ބާރު އަޅާ ހިސާބަށް
ދިޔައެވެ. އެހި ކަންބޮން ކުރުވުން ހަރުގެހަމައިން ސުންނަތް. ދެން ﷲ
ބައްޔާ އަލުއަށްކުރުއިލު ﷲ ގެ އަލުއްޔަތުން: ﷲ ގެ ފޮތާއި، އެކަލާނގެ
ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބާރުވުމަށް އެހެރީ އަމީރުލްމުއުމިނުން
ތަންދަން ހުރިހާ ތަކެއްޗެވެ." (އަލްބުޚާރީ އާއި ވިސްދަރީގެން
ވިދާޅުވިއެވެ) "އައްދީނުއްނަޞީޙާ ޝުޢޫރުތަކުގެ އަހުލުވެރިންނާއި، ބިދުޢަގެ
އަހުލުވެރިންނާއި، ﷲ ގެ މަސައްކަތް އަދި އެކަލާނގެ ފޮތުގެ މައްސަލަ
ބަހުރާނާދީ ދީނުގެ މާނަކަށް ބައިވިލުކުރި ގޮތަކަށް ސުންނަތް. އެއީ:
މުއުމިނުންގެ ޤައުލުކުރުން ދިބާއަށް ހައްދަވާނަކަމުލަވެ. ފަހަ ﷲ ގަންދީ
ބުނަމުވެ! ﷲ ވަނީ މުއުމިނުގެ ބަރަކާތް ބާރުކުރައްވާފައިއެވެ. އެއީ ދިބާގެ
އަޙްއާމުދީ ހުއްޖެތަން ވަނީ ހިލުރުން އެކަލާނގެ ދިބާއަށް
ނަހިކުރައްވާއިރުވަމުން ތަންދަނުވެ." މިއެވެ.

* އަލްޤުރްޠުބީ (671ހ) ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

(فَإِنْ بَغَتْ إِحْداهُما عَلَى الْأُخْرى تَعَدَّتْ وَلَمْ تُجِبْ إِلَى حُكْمِ اللَّهِ وَكِتَابِهِ.)[31]

މާނައީ: "އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ މައްޗަށް އަރައިގަނެ އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ: އެބައި: ހައްދުފަހަނަޅައިގާ އަދި اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ ފޮތުގައިވާ ހުކުމަށް އިޖާބަ ނުދީފިނަމައެވެ." މިއެވެ.

* އިބްނު ބައްޠާލް (68ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ أَمَرَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَالْمُؤْمِنِينَ إِذَا اقْتَتَلَتْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يَدْعُوهُمَ إِلَى حُكْمِ اللَّهِ، وَيُنْصِفُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ، فَإِنْ أَجَابُوا حَكَمَ فِيهِمْ بِكِتَابِ اللَّهِ، حَتَّى يُنْصِفَ الْمَظْلُومَ مِنَ الظَّالِمِ، فَمَنْ أَبَى مِنْهُمْ أَنْ يُجِيبَ فَهُوَ بَاغٍ، فَحَقٌّ عَلَى إِمَامِ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ يُجَاهِدَهُمْ وَيُقَاتِلَهُمْ، حَتَّى يَفِيئُوا إِلَى أَمْرِ اللَّهِ، وَيُقِرُّوا بِحُكْمِ اللَّهِ»[32]

މާނައީ: "ފަހެ މުއުމިނުންގެ ދެބައިމީހުން ތަޅާފޮޅާ ހަނގުރާމަކުރައްފިނަމަ، اللّٰه ތަޢާލާ، ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަށާއި މުއުމިނުންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވަނީ اللّٰه ގެ ހުކުމްފުޅަށް އައުމަށް އެމީހުންނަށް ގޮވާލުމަށް. އަދި އެއްބައިމީހުން އަނެއްބައިމީހުންގެ ކިބައިން އިންސާފު ހޯދުމަށެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުން އިޖާބަދީފިނަމަ އެމީހުންގެ މެދުގައި اللّٰه ގެ

---

[31] تفسير القرطبي: 316/16

[32] تفسير الطبري: 357/21

ފޫދުން ހުކުމްކުރުމުގެ ވާހަކައެވެ. އެއީ އަނިޔާވެރިޔާގެ ކާފިރުން އަނިޔާވެރިބަޔަކުވާ މިހާރަށް އިންސާފުދުވުމުގެ ފާސްކުރެވޭ. ދެންފަހެ އެމީހުންގެ ޖާހިލުން އަހަރުން އިޤްބާލުން ދުނިޔޭގެ މިހަޔާތް ފަދަ އަނިޔާވެރިވާ ބައެއްވެސްކަމާ މިހާރެވެ. އެމީހުންނާ ދުނިޔަން ޖާހިލުކަން ހަނގުރާމަކުރުން މުސްލިމުންގެ ވެރިންގެ މައްޗަށް ހުކުމްކުރެވޭ ކަމެއްނުވެއެވެ. އެއީ ﷲ ގެ އަމުރުފުޅުން އެމީހުން އަނބުރާ އައިސް، ﷲ ގެ ހުކުމްފުޅުން އިސްރާފުވެއްޖެއްކަމުން ދާންދެންނެވެ." މިއެވެ.

މިހާރާ ހަމަހާލަތުގައި ﷲ ތަޢާލާވަނީ އެމީހުންނަށް އިހުސާނާއި އުފާވެރިކަމަށް ދީލަތިކަމާއި ރަޙްމަތްފުޅު ދެއްވައިފައެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ހަމަހަމަކަމާއި ދޭ ހަމަހަމަކަމުގެ ވާހަކައެވެ. އެއީ ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ހުކުމްކުރެއްވުން އިޤްބާލުކުރުމަށް ހަމަޖެހިވަޑައިގަތުމުގެ ސަބަބުން ހަމަހަމަކަމަށް ހުކުމްކުރެވިފައިވެއެވެ. އެހެނީ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އީމާންކަމެއް ބިންވަޅު ނެތި އަދި ﷲ އާއި ރަސޫލާ ހުކުމުގެ ތެރޭގައިވެއެވެ. އަދި ދަބުރާއަށް ނުވަތަ ދެނެހުރެވި ކަމުގައި އޮތް ނަފްސުބަލާއި ހިތްގައި އެކަމާ އިޢުތިރާފު ގަބޫލުވުމުގެ ގަބޫލުކުރުން ބަލަހައްޓަމުން ދެކެނޑުދެވި ކުރުމުގެ ޙަޤީގަތެވެ. ﷲ އަށް ކިޔަމަންވެ، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ހުކުމްފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންވުމާއި ނަފްސުބޯލަވައިލުމާއި ދެކެނޑުދެވުން ހިތްގައި ފުރިހަމައިގެންވާ މަސައްކަތް ހިނގައިދިޔަ.

*** ﷲ ރަޙްމަތްކުރައްވާ ... ޢަބްދުލްޢަޒީޒް އިބްނު ބާޒް (1420ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:**

(فمن زعم أنه يجوز الحكم بغيرها، أو قال: إنه يجوز أن يتحاكم الناس إلى الآباء أو إلى الأجداد أو إلى القوانين الوضعية التي وضعها الرجال سواء كانت شرقية أو غربية، فمن زعم أن هذا يجوز فإن الإيمان منتف عنه، ويكون بذلك كافرا كفرا أكبر... أما الذي يرى أن الواجب تحكيم شرع الله، وأنه لا يجوز تحكيم القوانين ولا غيرها مما يخالف شرع الله، ولكنه قد يحكم بغير ما أنزل الله لهوى في نفسه ضد المحكوم عليه، أو لرشوة، أو لأمور سياسية، أو ما أشبه ذلك من الأسباب وهو يعلم أنه ظالم ومخطئ ومخالف للشرع، فهذا يكون ناقص الإيمان، وقد انتفى في حقه كمال الإيمان الواجب، وهو بذلك يكون كافرا كفرا أصغر، وظالما ظلما أصغر، وفاسقا فسقا أصغر)[33]

މާނައަކީ: "ﷲ ގެ ޝަރީޢަތް ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗަކުން ހުކުމްކުރުން ހުއްދަވާނެކަމަށް ދަޢުވާކުރުން މިހާ، ނުވަތަ ބަފައިންގެ ގާނޫނު ނުވަތަ ކާފައިންގެ ގާނޫނު ހުކުމް ހޯދަން ދިއުން ހުއްދަވާނެކަމަށް، ނުވަތަ މީހުން އަމިއްލައަށް އުފައްދާފައިވާ ވަޟްޢީ ގާނޫނުތަކަށް -އެއީ އިރުމަތީ ނުވަތަ ހުޅަނގު ގާނޫނަކަސް- އެއަށް ހުކުމް އަރުވުން، ދެން މިކަން ހުއްދަވާނެކަމަށް ދަޢުވާކުރާ މީހާ އީމާންކަން އޭނާގެ ކިބައިން ނަފީވެގެންވެއެވެ. އަދި

---

[33] مجموع فتاوى ومقالات ابن باز: 24/222ـ223

އޭނާ އަކަމުން ވާހަކަ ބޭނު ކާފިރުން ކާފިރުވެގެންވާ މިހާރުވެސް... ދަންނަވަން
ވާޖިބުވެގެންވާނީ الله ގެ ޝަރީޢަތުން ބަދަލުކުރުމަށްވާތީއެވެ، ފާސިގުވެތީއެވެ
އިސްލާމްވެސް الله ގެ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުވާ ޤާނޫނުން ބަދަލުކުރުން
ކުރުމަށްވާކަމަށް ދަރީ މިހާ، ސަރުކާރު އަދިއެކަ އެއްގޮތް ނަމަވެސް ބަދަލު
އިސްލާ މިހާ ދަރަޖަތުގެ ހަމަޔަތްގެ އެދުރުވާރުތް، ނުވަތަ ތިޔަބޮޑުކަމަށްވާއި،
ނުވަތަ ސިޔާސީ ކަނޑައަޅުތް، ނުވަތަ އެއާ މައިތިރުވެގެންވާ އެހެން
ސަރަޙައްދުތަކުތް، އެހެއްޔާ އަނިޔާވެރިވެ ގެސްހޮވާ އަދި ޝަރީޢާ ޚިލާފުވާ
މީހުކަން އެނގިހުރެ الله ބަޔާނުކުރައްވާ ގޮތާ ޚިލާފަށް ބަދަލުކުރާ މީހާ؛ ފަހަ
މީހާއީ އިލްމާކަން އެނގިގެންވާ މީހާވެ. އެހާގެ ބައްޕަރެއް އެވަނީ
ވާޖިބުވެގެންވާ އިލްމާކަނީ ފިޔަވަހަކަން ނަތީޖާވެރިވެއްވެ. އަދި އެހާ އެކަމުން
ވަހީ ކުރު ކާފިރުން ކާފިރުވެގެންވާ، އަނިޔާވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ،
ކުރު ފާސިގުން ފާސިގުވެގެންވާ މީހަކުގެ ގޮތުގައިއެވެ." މިއެވެ.

✱ ޝައިޚް ސުލައިމާން ބިން ސަޙްމާން (1349ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

(ينبغي أن يعلم أن من تحاكم إلى الطواغيت أو حكم بغير ما أنزل الله، واعتقد أن حكمهم أكمل وأحسن من حكم الله ورسوله، فهذا ملحق بالكفر الاعتقادي المخرج عن الملة كما هو مذكور في نواقض الإسلام العشرة، وأما من لم يعتقد ذلك لكن تحاكم إلى الطاغوت وهو يعتقد أن حكمه باطل فهذا من الكفر العملي.)[34]

---

[34] كشف غياهب الظلام: 3/4/1

ވާނައީ: "ތަންތަނުވީ ކަލޭ: ޖާހިލުންގެ ގޮތަށް ބުރުގެ އުފާވާ ނުވަތަ
الله ބާވައިލެއްވި ދީނާ ޒާހިރުކަން ބުރުހާނު، އަދި އެހެނިހެން ބުރުގެ الله
އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ބުރުހާނުތަކުން ވާ ރަސޫލުގެ
ފަރަތަކުގެ ނަބިއްޔާގެ އިސްލާމީދީނުގެ ގޮތުގެ މިހާ؛ ފަހު މިކަން
ދެކިފައިވާނެ މުސްލިމުން ބާރުވާ އިސްލާމީ ދީނުގެ ކުރިއަށް. އަދި އިސްލާމްދީން
ގެއްލި ދީނަ ކަންތައް ބާރުގައި ދީނުގެ ކުރިއަރާފައިވާ ގޮތްތަކެވެ. ދަންނާށެވެ
އެކަމަކު އިސްލާމީ ދީނުގެ ގޮތުގެ ޙާލަތުގައި ބުރުގެ ބޭނުން އުފާވުމުގެ
މިހާ، އެހާ އަދާކުރަ އެބުރުގެ ބާރުގެ ކުރިއެރުވުމުގެ އިސްލާމީދީނުގެ ފަރާތުގެ ވާހަކަ
ފަހު މިއީ (ދީނުގެ ބާރު ނުވާ) ބަޔަކީ ކުރެވޭ."
އެބޭފުޅުންގެ ބައިވެރިވުމުގައި: الله ބާވައިލެއްވި ދީނާ ޒާހިރުކަން
ބުރުހާނުތަކާއި، އަދި އެކަލާނގެ ބުރުހާނުތަކާ ޒާހިރުކަން ބުރުހާނުތަކާ ފަރާތްތަކެވެ
ގެއްލި ބުރުގެ ހާދަހާ ދިނުމާއި، ވަސީލަތް ގެންނަދިނުމާއި މިކަންތަކީ އެވެ
ޢާންމު ކުރުމަށް ނޫނުކަމާއި، އެކަންކަން ހައްދަވާ އިސްލާމީ ބާރުގެ ކުރިއެރުވުން
އިސްލާމީދީން އެހާ ދެކޭ ބަޔަކަށް ކަމުގެ ބަހާނާކަމާއި، އަދި ހަމަޖެހުން
މަޤްޞަދު ބާރުދުނިޔޭގެ އަހަރު ކަމުގެ މިހާރު ކަމުން ގެންނަ ރަސްކަންތަކުގެ
ބާރުއިން އުފެދުނުގެ ބާރުގެ ރަސްކަމާއި ބާރުގެ ކަމާއި، އަދި ކިޔުމަކީ، އަ
ރަސްކަންތަކުގެ އެދުރުންނާ ދަރުމަ ހިތްދަތިވެ. الله ގެ ބަރަކާތްތަކުން
ހާދަހަމަ ސްލާމާއި، ސިފަތަކާއި އެކުގެ ގެއްލި.

* * *

